

UVODNIKI

DA SE RAZUMEMO.....

Hrvati se pritožujejo, da v okviru hrvatsko-srbske problematike stojimo na strani Srbov, ker da vidimo slabe strani samo na hrvaški strani in beremo le vite samo Hrvatom.

To bi bil na kratko zaključek, ki sledi iz Račićevega kritičnega članka v *Novi Hrvatski*, ki ga v prevodu objavljamo na drugem mestu.

Račićev zaključek prvič ne odgovarja dejstvom, drugič pa nikakor ne sledi iz našega izvajanja.

Podpisniki "Demokratske alternative", s katero *Klic Triglava* kot časopis nima nobene organske zveze, četudi jo je podpisal Dušan Pleničar, (kot je pred leti na primer podpisal dr. Žebotovo izjavo,) ne zanikujejo pravice do samoodločbe narodov Jugoslavije. Iz tega sledi, da priznavajo Hrvatom pravico, da zapuste Jugoslavijo, če tako hočejo. Toda enako pravico priznavajo tudi Srbom. Pa tudi prebivalcem Bosne in Hercegovine, kjer Hrvati in Srbi žive pomešani in kjer se velik, če ne morda celo večinski del prebivalstva ne smatra niti za Hrvat niti za Srbe. In vse to skupaj je srž srbsko-hrvatske ali hrvatsko-srbske problematike, kjer na eni strani Hrvati in na drugi strani Srbi odrekajo drug drugemu pravico, da bi odločali o svoji usodi.

Istočasno ko smo objavili hrvaško karto, smo objavili tudi srbsko, čeprav je med obema ozemeljskima aspiracijama kvalificirana razlika: na srbski strani namreč v glavnem zdaj samo še Djujićevi četniki zahtevajo takšno Veliko Srbijo kot smo jo videli na karti, ne pa kak preživeli srbski politik ali politična stranka. Na hrvaški strani pa je položaj docela drugačen, ker iz pisanja skoro vsega hrvatekega tiska sledi, kam meri izseljena Hrvatska, poleg tega, da je Velika Hrvatska cilj izseljene Hrvatske seljačke stranke in njenega predsednika dr. Krnjevića. Medtem ko velika večina srbskih političnih delavcev v svobodnem svetu priznava nujnost samostojne Bosne in Hercegovine kot kompromisne rešitve v srbsko-hrvaški problematiki, na drugi strani velika večina hrvaških političnih delavcev takšno samostojno Bosno in Hercegovino popolnoma izključuje in zahteva zadevno ozemlje (in še nekaj več) zase.

Zato in takó leti potem tudi naša zamera v prvi vrsti na Hrvate, ki s takim svojim brezkompromisnim in v danih prilikah dejansko nepolitičnim stališčem - hote ali nehote - podpirajo titovsko tezo, da je le enopartijski komunistični režim s svojo rešitvijo nacionalnega vprašanja garant miru na Balkanu.

V takšnih okoliščinah, ki jih sprejema takorekoč vsa zapadna uradna in poluradna javnost (vlade in tisk), je hrvaška stvar politično izgubljena, če je to Hrvatom všeč ali ne. Odmev, ki sta ga v zapadnem tisku imela lanskoletna hrvaška ugrabitev ameriškega letala in poznejši sodni proces v New Yorku, zgovorno to dokazujeta.

V takšnih okoliščinah nima zato nobenega haska obsojati od strani hrvaških (ali srbskih) skrajnežev titovsko Jugoslavijo za kršitev človeških pravic, če pa jim jugoslovanski komunisti vržejo te "pravice" nazaj v zobe s trditvijo, da tu ne gre za nič drugega kot za obrambo miru in preprečenje klanja na Balkanu, ki naj bi ga ponovno sprožila takšna ekstremistična nacionalistična politika, kot je to bil primer leta 1941.

In tu smo Slovenci neposredno seveda prizadeti, ker v veliki meri zaradi hrvaških in srbskih skrajnežev stvar svobode v Jugoslaviji nikakor ne more kreniti na boljše pot. In prav na to smo že nekajkrat opozorili v našem listu.

LONDON 10. JUNIJA 1977

LETO XXX. ŠTEV. 449-450

Klic Triglava je mnenja, da je trojno herojstvo, ki so ga v domovini priznali Titu, premalo, in svetuje več. (2)

*

Dr. Miloš Vauhnik piše izvirno o politiki razkrojavanja prve Jugoslavije, kot so to zamislili Italijani takoj po končani prvi svetovni vojni. Ko so iskali zaveznikov za to drzno podjetje, so — po izjavi šefa italijanske obveščevalne službe v Trstu — našli hrvatskega političnega prvaka, ki je za ceno italijanske politične in finančne pomoči priznal famozni Londonski pakt. (5)

*

Kaže, da je bila predolga beograjska zapora srednjega zračnega sektorja nad zagrebškim letališčem zaradi Titovega preleta dejanski vzrok zmede v zagrebškem kontrolnem centru, ob kateri je prišlo lani septembra do ušodnega trčenja dveh letal. (9)

*

Kje leže vzroki, da smo v rani zgodovini padli pod tujo oblast? (13)

*

Zakaj ob Titovem rojstnem dnevu letos ni bilo politične amnestije? (17)

*

Kam je izginila olajševalna dokumentacija, pripravljena za proces proti škofu Rožmanu? Na kaj naj pazijo zdomci, ko obiskujejo domovino? (18)

*

Ali je zadovoljiva razmejitev in popolna ločitev med Hrvati in Srbi mogoča? Odgovor nakazuje zemljevid na strani 6.

*

Ne zanikamo g. Račiču, da ima hrvaški "tisučletni državotvorni narod" pravico do lastne države. Tako pravico ima tudi srbski narod. In ker sta ta dva naroda ne samo soseda, ampak živita gosto pomešana na skupnem področju, to ni več izključno hrvaško (ali izključno srbsko) vprašanje. Če čisto nič drugega, gre za razmejitve med obema narodoma odn. državama, za kar doslej ni bila predložena niti ena ustrežna rešitev - ne pa za neko Račičevo "vječno konstantu, neprolazno vrednotu, kozmičku zasadu."

Nikdar nismo tajili težav, ki so zvezane z reševanjem medsebojnih vprašanj, ki jih navsezadnje moramo rešiti mi sami, če nočemo, da nam jih bo vsilil tretji. Do reševanja bomo prišli samo, če bomo med seboj govorili, če bomo o teh vprašanjih javno in nejavno razpravljali - skratka: če bomo civilizirano občevali drug z drugim, ne pa se zapirali v nedostopne gradove... In če bomo pri tem seveda poskušali razumeti tudi drugo stran, ki ni nič manj važna, če hočemo doseči neko rešitev. Če lahko rečemo, da so bili v prvi Jugoslaviji Srbi glavna ovira za znosno politično ozračje, lahko prav tako zdaj zapišemo, da so Hrvati glavna ovira v drugi Jugoslaviji, da bi se s skupnimi močmi rešili totalitarnega komunističnega režima, ki se nam je vsem - v veliki meri zaradi naših lastnih napak: - vsedel za vrat. Vse dotlej, dokler bodo Hrvati stali na izključnem stališču "vse ali nič", bodo odbijali od sebe ne samo možne demokratične zaveznike v skupni borbi za demokracijo jugoslovanskega ozemlja, ampak tudi tiste zmernejše komunistične pristaše, ki jim je dovolj titovskega paševanja in bi radi krenili na civilizirano pot socializma s človeškim obrazom.

Nikdar nismo dvomili, da bo tudi za jugoslovanske narode prišel čas svobode. V tem vprašanju časa pa bo igrala prehodna doba odločilno vlogo, kot smo videli to nedavno na Portugalskem in zdaj v Španiji. Norci ob takih prilikah brusijo nože, pametni sedejo za mizo in se pogovore. In večina, ko podpre ene ali druge, si potem piše lastno sodbo. Vsaj tega bi se že lahko naučili iz davne in nedavne preteklosti.

TRIKRAT HEROJ JE PREMALO

S svečanostmi, za katero primanjkuje besed, proslavljajo v domovini Titov rojstni dan (25. maja), poleg tega pa tudi štiridesetletnico, odkar je prišel mož na čelo partije. Da Titov rojstni dan ni natančno poznan in da ga je - ob preliti krvi drugače mislečih - na čelo postavila Stalínova Kominterná, ne moti praznovanja, ki bo teklo celo leto. V znamenju dvojnega jubileja grade tovarne, ceste, mostove, kadre, komuniste in zavedno mladino, kujejo zlatnike, prirejajo koncerte in športna tekmovanja. Domišljije prirediteljem ne primanjkuje.

Toda v enem pogledu se le niso pokazali dorasli vzvišenemu trenutku. Pod vodstvom ZKJ je ljudstvo preko SZDLJ in delegatov "v en glas odločilo," do mora Tito tretjič dobiti red narodnega heroja. Dvakrat ga je dobil za svoje zasluge in obletnice že prej. Zdaj, ob dvojnem jubileju, ga dobi tretjič.

To je vsekakor nezadostno. Odlikovati bi ga bilo treba na veliko primernejši način, ne pa javno priznati, da nič boljšega in izvirnejšega ne pride na misel. Proglasiti bi ga morali za cesarja, Tudi Napoleon je bil cesar, in Cezar in Karel Veliki. Zakaj torej ne tudi cesar Tito? Saj je tudi Bokasa v Centralni Afriki postal cesar. To je primerno tako iz zgodovinskega kot ideološkega zornega kota. Prvič, pred zgodovino priznamo, da Tita štejemo med take odličnike, kot smo jih že navedli. Kje je kakšen zgrajen komunist, ki bi temu oporekal? Kdor se ne strinja, naj dvigne roko, da ga vidimo. Seveda ima Tito tudi druge primerne vrstnike kot so bili Neron, Kašigula in Ivan Grozni.

Marx uči, da je družbena ureditev odraz produkcijskih odnosov. Torej ni važno, kakšen je zunanji izraz te družbene ureditve, ker produkcijskih odnosov ni mogoče ponarediti. Proti cesarstvu torej ni ideoloških pomislekov.

Sicer pa se Tito itak že obnaša kot cesar. Ko nazene lokalna partija na cesto ob enajstih ponoči otroke, da ga pozdravljajo, v mrazu in dežju, se mož ne zgrozi nad neusmiljenostjo, ampak mu prezebajoči in mokri otroci ugajajo. Tako nekako kot Marie Antoinette ni mogla razumeti, da lačne mase hočejo kruha. Zakaj pa ne jedo kolačev, je vprašala. Z isto cesarsko vzvišenostjo se obnaša Tito, ki smatra, da so ga otroci čakali v mrazu in dežju do enajstih ponoči, ker ga ljubijo...

Formalno priznanje s cesarskim naslovom bi le postavilo piko na i. S tem bi tudi Jugoslovani pogledali dejstvom v oči, kar je sicer nenavadno, a bi bilo za spremembo zelo koristno.

NISMO ZASKRBLJENI

Od več strani smo slišali kritiko namere, naj bi londonska 14-dnevna NOVA HRVATSKA imela slovensko stran odn. slovensko prilogo. Vprašali so nas, kaj k temu pravimo.

Odgovorili bi nekako tako, kot je na podobno vprašanje odgovoril pred mnogimi leti pok. pater Ambrožič v Avstraliji, ko je poleg 'njegovih' MISLI pričel izhajati nov slovenski list: 'Nič nisem zaskrbljen. Če je list potreben in če bo zadovoljil ljudi, bo obstal, sicer pa bo ugasnil...'

Seveda pa stoji predlagano dvojezično odn. dvokulturno podjetje pred hujšimi problemi. Ni dvoma, da mora biti priloga odn. stran pisana v slovenščini. Kdo jo bo redno pisal in pravilno postavljaj, da bo zares slovensko čitljiva? Za kakšne interese se bo priloga borila; za slovenske ali za hrvatske ali kar za mešane, čeprav eni kot drugi nikakor niso vedno istovetni. Končno: ali je hrvaški list res najbolj primerno mesto za razpravljanje Slovencev o slovenskih vprašanjih, verjetno kar v hrvaščini če že ne v hrvenščini, kot da sami ne bi imeli dovolj lastnega tiska in dovolj resnične svobode v tem tisku, dejansko mnogo več, kot pa je nudi ves hrvatski tisk emigracije skupaj.

Zadnja polemika med Petrom Urbancem in Francetom Jezo v 'Novi Hrvatski' o "Hrvatsko-slovenski koaliciji?" ni ravno najboljše obetajoči začetek. Razpravljala sta vse mogoče, koalicije se pa sploh dotaknila nista...

Uredništvo

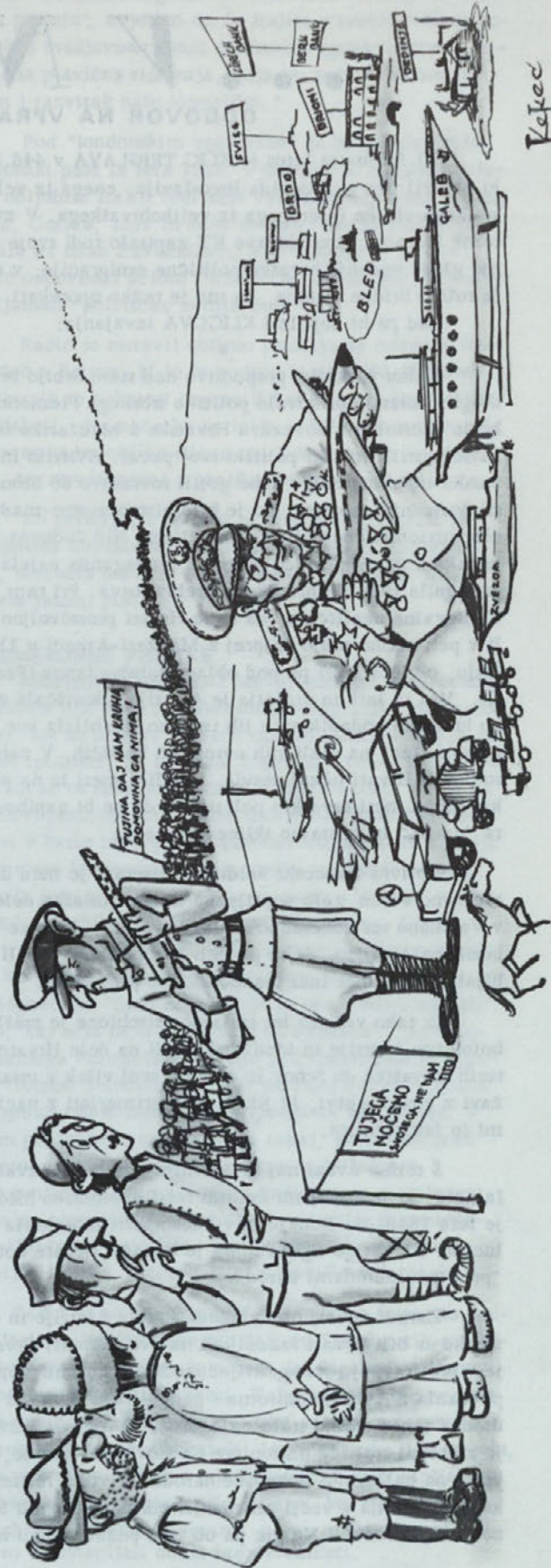
ZDRUŽENI V ZATIRANJU SVOBODE

The great dictators: Hitler, Stalin, Tito, Mao and (below) the most enduring of them all, Salazar and Franco.

Bernard Levin, stalni sodelavec londonskega TIMESA, je 13. aprila objavil v svoji stalni rubriki članek pod naslovom "Španija ima zdaj vsaj to možnost, da zavrže neko drugo obliko diktature", in ga ovekovečil s podobami "velikih diktatorjev: Hitlerja, Stalina, Tita, Maocetunga, in najbolj vztrajnih od vseh, Salazarja in Franca." Med drugim je Levin zapisal tudi tole:

"Tito je enako kot Franco gotovo prepričal samega sebe, da bo svoj dokončni odhod nekako odložil, če se bo vedel tako, kot da se to ne bo nikoli zgodilo... Tako Franco kot Tito sta s svojima čudovito podobnima značajema in režimoma že davno spoznala v svojih srcih, da sta njuna režima zgrajena na pesku, ker se nista ozirala na najgloblje resničnosti človeške stvarnosti; ker je na ta način njuna smrt postala simbol minljivosti njunih političnih filozofij, sta bila prisiljena možnost smrti enostavno izključiti iz svojih možganov."

... V NESREČO!

ODGOVOR NA VPRAŠANJE "HRVATI, KAM RINETE?"

20. februarja letos je KLIC TRIGLAVA v 446. številki objavil dva zemljevida Jugoslavije, enega iz velikosrbskega vidika in drugega iz velikohrvaškega. V zvezi s tema kartama je uredništvo KT zapisalo tudi svoje mnenje glede vedenja hrvaške politične emigracije; v njem je toliko bridke resnice, da mu je težko oporekati.

Rad pa bi dopolnil KLIČOVA izvajanja:

*

Kakor je turško gospodstvo nad staro Srbijo tekom dolgih stoletij oblikovalo politiko srbskega Piemonta, tako je večstoletna povezava Hrvatske z Madžarsko in Avstrijo pustila hrvaški politiki svoj pečat. Avstrija in Madžarska sta skozi dolgo dobo gojili sovraštvo do Srbov, zlasti poslednjih sto let. To je bilo bistvo avstro-madžarske ekspanzionistične politike na Balkan. Nič čudnega ni, če je takšna vztrajna in dolgotrajna propaganda zajela in pritegnila tudi del hrvaškega prebivalstva. Pri tem je bila olajševalna okoliščina, da so se Hrvati prostovoljno podali v personalno unijo najprej z Madžari-Arpadi v 11. stoletju, od leta 1527 pa pod oblast Habsburžanov (Ferdinand II). Vsa ta leta in stoletja je Avstrija izkoriščala zvestobo hrvaških podanikov in jih izdatno izrabljala kot "Kanonenfutter" na različnih evropskih bojiščih. V zahvalo so dobili Hrvati nekaj pravic, v veliki meri le na papirju, kar pa ne moti hrvaških politikov, da ne bi napihovali ta "prava" in se stalno sklicevali nanja.

Vplivni francoski kardinal Tisserant je med drugo svetovno vojno zelo neprijazno tretiral ustaško delegacijo v Vatikanu ter dobesedno očital Hrvatom, da so se vedno borili za Avstrijo, da so po celi Evropi zanjo ropali in ubijali, pri čemer tudi Francoski niso prizanesli.

Iz tako več sto let trajajoče simbioze je prešlo srbobobstvo Avstrije in Madžarske tudi na dele Hrvatov, katerih sovraštvo do Srbov je doseglo svoj višek v ustaški državi z grozodejstvi, ki jih je moč primerjati z nacističnimi in fašističnimi.

S tem v zvezi naj še omenim, da je bil hrvaški ban Jelačić, ki je s svojimi četami rešil habsburško hišo, ko je leta 1848. na Dunaju in v Budimpešti izbruhnila revolucija. Takrat že agilni Marx je označil Hrvate kot "protirevolucionarni narod".

Zaradi zgoraj omenjenega vpliva Avstrije in Madžarske so bili Hrvati razdeljeni na dve skupini. Prva se je v pretiravanju svoje "hiljadugodišnje kulture" ozko povezala z Avstrijo oziroma s pangermanstvom, ki je kot usodna senca stalno stalo za Avstrijo. Drugi del Hrvatov je zastopal stališče naslonitve na slovanske narode, predvsem na balkanske slovanske narode ter videl rešitev hrvaškega vprašanja v večji ali manjši združitvi južnih Slovanov v eni državi. Ne gre pa ob tem pozabiti tudi na raz-

liki med panonskimi in dinarskimi Hrvati, od katerih so slednji nastrojeni za nasilje, medtem ko panonski Hrvati, čeprav često le z besedami, poudarjajo "mirotvornost" hrvaške republike. Pavelić je bil produkt dinarskega področja.

Predstavnik jugoslovanske linije na Hrvaškem je bil v prvi vrsti škof Štrosmajer, medtem ko so nejugoslovansko smer zastopali v glavnem Starčević, Radić in seveda Pavelić.

Hrvaški politiki nejugoslovanske smeri so vedno med seboj tekmovali in še tekmujejo v nerealnosti, samoizolaciji, ekscentričnosti in egocentričnosti, kar ima vse svoje posledice, kako poskušajo briskirati svetovno javno mnenje.

MILE STARČEVIĆ

Čeprav je bila njegova žena Srbkinja, ali pa prav zaradi tega, da bi se med drugim tudi nekako opravičil pred lastnim narodom, je Starčević kazal naravnost fanatično mržnjo do Srbov. Po njegovih besedah bi morala Hrvaška segati od Nemčije do Macedonije, od Donave do Jadranskega morja; obsegati bi morala vse slovenske kraje, Istro, Hrvatsko, Slavonijo, Vojno granico, Dalmacijo, severno Albanijo, Črno goro, Bosno in Hercegovino, ter Srbijo z Raško. Vladar te Velike Hrvatske naj bi bil kralj "totius regni Croatiae"; kdor ni sovražil Srbov in soglašal s Starčevićevimi idejami je bil izdajalec in prodana duša.

Nekje sem bral, da poskušajo nekateri emigrantski Hrvati obnoviti Starčevićovo Stranko prava. To bi bila še ena zmešnjava več.

Po vsem tem, kar sem pisal zgoraj, torej ni bilo nič čudnega, če so hrvaške množice leta 1914. ob izbruhu vojne Avstrije s Srbijo po Zagrebu in drugod požigale in ropale srbske trgovine in pobijale Srbe, ko pa so jih prevevale sovražne ideje.

V stari Srbiji niso turške oblasti nikdar ščuvale pravoslavni Srbov proti katoliškim Hrvatom, kot so na primer avstro-ogrske oblasti hujskale katoliške Hrvate proti pravoslavni Srbom. Pa tudi srbski politiki v stari Srbiji niso nikoli ščuvali proti Hrvatom. Dosledno so jih označevali kot brate. K temu naj dodam, da so zmerni Hrvati imenovali Starčevićance kot "stekliše". To le v ilustracijo kako globoke posledice so pustili Avstrijci in Madžari med hrvaškim narodom.

STJEPAN RADIĆ

Takoj po Starčeviću, pred in med prvo svetovno vojno ter po njej se pri Hrvatih pojavi ime Radić. Ni nobenega dvoma, da je bil tudi Radić za nejugoslovansko

rešitev hrvaškega vprašanja. Ko je poleti 1918. že vsak vrabec na strehi čivkal o porazu Avstrije, je Radić v hrvaškem saboru demagoško zaklical "Dol s Habsburžani!" - in ne z Avstrijo. Prišel je oktober 1918. leta in osamosvojitve narodov avstrijske monarhije, Radić je popolnoma ignoriral stvarnost položaja, da so Srbi med zmagovalci, Avstrija z Nemčijo (Madžarsko, Hrvatsko in Slovenijo vred) pa na strani premagancev. Takoj se je postavil na stališče stare Avstrije: Dol s Srbi, še bolj pa dol z Jugoslavijo...

POLITIKA RAZKROJEVANJA

Meseca novembra 1918. leta je prišel v Trst šef italijanskega generalštaba general Badoglio. Tamkajšnjemu šefu italijanske obveščevalne službe je naročil, da je treba takoj pričeti z "dizgregacijsko akcijo" proti Jugoslaviji. Ta šef italijanske tajne službe je pričel poizvedovati, na koga bi se mogla italijanska razkrojevalna akcija opreti, z drugimi besedami, kdo je najhujši nasprotnik Jugoslavije. Njegovi svetovalci so mu imenovali Stjepana Radića. Pettorelli-Lalatta, ki je vodil tržaški obveščevalni center, je poslal svoje agente v Zagreb, ki so povabili Radića v Trst. Ta se je hitro odzval in se sestal v Trstu s Pettorellijem, ki mu je "a bruciapelo", naravnost v obraz, postavil vprašanje: "Ali hočete skupaj z nami rušiti Jugoslavijo?" Radić mu je kratkoma odgovoril: "Magari", to je, 'zaradi mene, lahko'. To se je zgodilo takoj po končani vojni in še pred koncem leta 1918, kot je pozneje pripovedoval sam general Pettorelli-Lalatta

To dokazuje, da je bil Radić a priori proti kakšnemu sporazumu s Srbi, da se ga je tedaj izogibal in predal usodo Hrvatske takoj v roke Italijanom. Če bi takrat Radić, sklicujoč se na dejstvo, da je imel večino hrvaškega naroda za seboj (štiri petine, kot je trdil v peticiji na pariško mirovno konferenco) šel v Beograd in hrabro stopil pred Srbe ter sklenil z njimi sporazum, verjetno nikdar ne bi prišlo do centralizma v Jugoslaviji.

Radić je imel z Italijani vrsto sestankov, na katerih je bil določen program "dizgregacijske" akcije. Dogovorjeno je bilo: sklenitev sporazuma, izdelava peticije na mirovno konferenco v Parizu s 160.000 podpisi, dobava orožja in izdatna finančna podpora ter končno organiziranje oborožene vstaje na Hrvaškem. Vse to je bilo končno sprejeto na zadnjem sestanku z Radićem 7. junija 1919. na Dunaju. Ta kraj je bil izbran, ker je tam že delovala močna proavstrijska hrvaška emigrant-ska skupina pod vodstvom generala Sarkotića.

V dunajskem sporazumu je bilo med drugim tudi rečeno tole:

"Čl. 1. Italija se obavezuje, da uzdrži kod Vlasti Antante, u granicama mogućnosti, i u kolliko to ne bude sukobilo sa vlastitim interesima, želju hrvatsko-slavonskog naroda, da se odcijepi od buduće države S.H.S., podupirajući ga, da utemelji neodvisnu neutralnu republiku pod zaštitom svih Velevlasti.

Čl. 2. Mi legitimni predstavnici hrvatsko-slavon-

skog naroda svečano izjavljujemo, da primamo bez prigovora 'Londonski Ugovor' i da ne vodimo brige o 'Riječkom pitanju', uvjereni da će Italija u svojoj velikoj političkoj uvidjavnosti naći direktnim ugovaranjem s nama ona pravična riješenja, koja će jamčiti slobodan život i razvitak naše republike."

Pod "londonskim ugovorom" je bil mišljen tajni londonski pakt iz leta 1915, s katerim so zapadne vele-sile obljubile Italiji tudi dele vzhodnega Jadrana, poleg Trsta, Gorice, Istre in Reke seveda, ako bi Italija prestopila na stran Zaveznikov. S to kupčijo se je torej Radić odpovedal delom Dalmacije, računajoč naivno na italijansko "političku uvidjavnost" .....

Radić je sestavil obsirno peticijo na mirovno konferenco v Parizu, ki jo je podpisalo nad 160.000 oseb, od katerih so nekateri napravili kar križce, ker so bili analfabeti. Na začetku peticije je bilo poudarjeno, da bo hrvatska republika slična oni Združenih držav Amerike, ter navdahnjena s pacifističnim duhom Tolstoja.

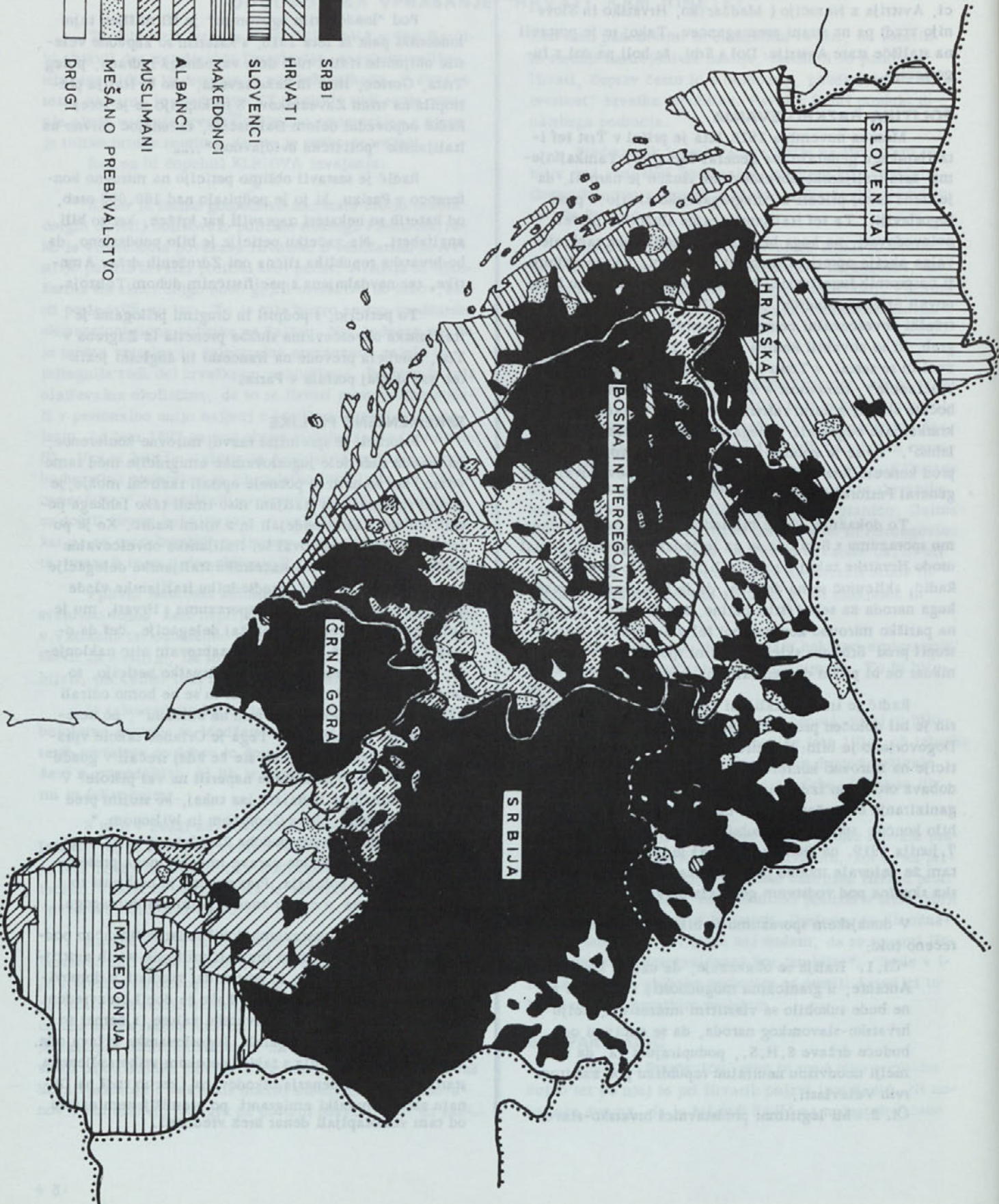
To peticijo, s podpisi in drugimi prilogami je italijanska obveščevalna služba prenesla iz Zagreba v Trst, oskrbela prevode na francoski in angleški jezik ter vse skupaj poslala v Pariz.

SPREMENJENE PRILIKE

Kdorkoli je spremljal razvoj mirovne konference, pa seveda tudi delo jugoslovanske emigracije med samo vojno, kot so nam to pozneje opisali različni možje, je mogel spoznati, da Italijani niso imeli tako lahkega posla, kot so se sami nadejali in z njimi Radić. Ko je po izročitvi peticije potoval šef italijanske obveščevalne službe v Pariz in se pri načelniku italijanske delegacije na mirovni konferenci, predsedniku italijanske vlade Orlando pozanimal o stanju sporazuma s Hrvati, mu je Orlando omenil težaven položaj delegacije, češ da ostali trije "veliki" italijanskim zahtevam niso naklonjeni. Ko jim je Orlando predložil hrvaško peticijo, so mu odgovorili: "Smo že odločili in se ne bomo ozirali na to, kaj dela neki norec tam na Balkanu", po besedaš samega Pettorellija. Tega je Orlando takole vprašal: "Gospod polkovnik, ali ste že kdaj srečali v gozdu razbojnike, ki so nenadoma naperili na vas pištole? V takem položaju se nahajam jaz tukaj, ko stojim pred Clemenceaujem, Lloyd Georgeom in Wilsonom." Sama peticija je verna podoba Radićevega nestalnega značaja, njegove čudne narave in nerealnega presojanja političnega položaja. Pravpoučno je prebirati to peticijo, ki ima v celoti značaj pamfleta demagoga.

Radić je po sporazumu dobil izdatno finančno podporo Italije. Predvsem so mu dali milijone starih avstrijskih bankovcev, katere je potem dal zigosati v domovini s ponarejenimi znamkami. Tako je dobil brezvreden denar vrednost dobre jugoslovanske valute, s čemer so na Hrvaškem mnogi obogateli. Jugoslovanska država od njene valuta pa je bila s takim dotokom vtihotapljenega staroavstrijskega denarja oškodovana, ker so tudi na Dunaju zbrani hrvaški emigranti po preišljenem načrtu od tam vtihotapljali denar brez vrednosti.

- SRBI
- HRVATI
- SLOVENC
- MAKEDONCI
- ALBANCI
- MEŠANO PREBIVALSTVO
- DRUGI

S tem sporazumom se je Radić pridružil tistim krogom v Evropi, ki so nastopili proti versailleski mirovni pogodbi in s tem zavedel Hrvate v pangermanski, od Hitlerja začarani krog. Po slavospjevu nemškemu narodu je na neki manifestaciji izjavil, da "stoji hrvaški narod do zadnjega diha na strani Nemcev. Zakaj? Ker mi Hrvati vemo, da nemški narod ne bo nikdar več počel blaznosti, da bi napadel kakšen mali narod." Počakati je bilo treba samo nekaj let, pa smo videli, kako so poteptali Nemci celo vrsto evropskih narodov... Je morda pretirano reči, da je Radić s svojo politiko prispeval k vzdušju, ki je prevladovalo na Hrvaškem, ko so Nemci vdrli v Jugoslavijo leta 1941? Bi ga Radićevi "kumeki" sprejeli s takim navdušenjem?

In kakšna je bila uradna italijanska karakteristika o Radiću? Po besedah šefa italijanske tajne službe: politično koristen, sicer pa "un tipo abominevole" (odvraten tip).

POGLAVNIK PAVELIĆ

Dobro poznamo grozovitosti, katere je uganjal ta tretji, najbolj izjavljani protisrbski hrvaški politik. Dal je nešteto dokazov za nerealno hrvaško politiko, za samoizolacijo Hrvatov, za protisrbski fanatizem, za neupoštevanje svetovnega javnega mnjenja. S Pavelićem je terorizem postal bistveni del hrvaške politike, ki se je pričel že pred umorom kralja Aleksandra in se tega terorizma še vedno Hrvati ne morejo otresti. S svojimi grozodejstvi je Pavelić ustvaril podlago za uspevanje komunizma na Balkanu, da, lahko celo rečemo, da ga je on sam ustoličil, kot je po drugi strani Hitler s svojim megalomanskim pohodom na Moskvo privlekel komuniste v osrčje Evrope, ki danes od Ščečina do Trsta ječi pod rdečim jarmom.

Nemce je zadela dokajšnja kazen, kar zadeva oze-meljske izgube. Ni pa kaj takega moč reči za Hrvate. Ti so od Italije dobili poslednji hrvaški kamen, z vso Istro in Dalmacijo, kateri sta najprej Radić in pozneje Pavelić poklonila Italiji. Vsled blazne hrvaške politike smo posledično Slovenci izgubili vse koroške in mnoge primorske kraje, medtem ko so bili najbolj prizadeti Srbi. Ti so razdeljeni na različne republike in podrepublike, dočim so po veliki večini Hrvati zbrani v eni sami.

Leta 1918. so stali Srbi pred izbero med Jugoslavijo in dokaj razširjeno Srbijo. Če bi se odločili za Veliko Srbijo, bi prav gotovo od prečanskih krajev dobili vso Bosno in Hercegovino, del Slavonije in precejšen del Dalmacije. Ostali del Dalmacije in Primorja bi dobila Italija, dočim bi preostali Radićevi "mirotvorni" Hrvatski del Hrvatske in Slavonije, torej tisti trije krompirčki, o katerih je nedavno pisala londonska NOVA HRVATSKA. Slovenci pa bi bili izročeni na milost in nemilost Italiji in že takoj po letu 1918. z njo povezani Avstriji.

Toda ker so se Srbi, nemalo po vztrajnih prizadevanjih prujugoslovanskih Slovencev in Hrvatov med vojno, odločili za Jugoslavijo, je bilo to v korist predvsem Hrvatov in Slovencev, ker smo bili oboji tako deležni

političnega kapitala, ki si ga je pridobila Srbija kot pomemben del zmagovitih zaveznikov. Na to dejstvo, kot se spominjam, je pred mnogimi leti opozoril tudi KLIČ TRIGLAVA, češ da bi brez Jugoslavije odnosno srbskega pristanka nanjo, lahko Slovenci in Hrvati končali skupaj z Avstrijo in Hrvaško na strani premaganih.

"KAJ"

Hrvaški emigrantski tisk je nabasan z grožnjami, gorostasnostmi, izmišljotinami, kričanjem nad nekakšnim srbokomunizmom in genocidom od strani Srbov ter z divjimi medsebojnimi obdolžitvami. Težko je najti bolj podivjano žurnalistiko od hrvaške emigrantske.

Operira se tudi z zemljevidi in celo Krnjevićeva HSS je tako neresna, da na objavljanem zemljevidu zahteva Hrvaško, ki je večja od NDH, kakor sta jo podarila Hitler in Musolini Paveliću.

Kaj bi rekli na primer Hrvati, če bi se nenadoma pojavila "slovenska stranka prava" in objavila zemljevid Velike Slovenije z naslednjim komentarjem: Sotla ni meja med Slovenci in Hrvati. To mejo so napravili hrvaški, madžarski in nemški grofje, nadškofje in veleposestniki, ne pa slovenski narod oziroma "kajkavci". Zato je naše zgodovinsko pravo, da se ta vnebovpijoča krivica popravi. Sotla je meja med kajkavci, ki žive v Sloveniji, in kajkavci, ki žive onstran Sotle, ki jih je okrog dva milijona in so bili nasilno odtrgani od matere Slovenije. Kajkavci onstran Sotle so stoletja trpeli pod bičem hrvaških grofov, škofov in veleposestnikov, kot tudi danes ječijo pod krvavo in kruto diktaturo hrvatokomunizma. Ta izvaja genocid nad kajkavci, in jih asimilira tako, da vse -ece spreminja v hrvaške -ace. Stepinec je dejansko v svoji vasi Stepinec, medtem ko ga je hrvaški šovinizem napravil za Stepinaca. Hrvatokomunisti si laste slovenskega Matija Gubca in ga proglašajo za hrvaškega proletarca, potem ko ga je dal hrvaški grof Drašković, ki je bil povrh še škof, kronati z razbeljeno železno krono ter ga razčetrveriti samo zato, ker je bil Slovenec. Ne obupajte, bratje kajkavci, osvobojenje se bliža in slovenska vila bo nekega dne privila na svoja prsa ugrabljenega ji kajkavskega sina. Če bo potrebno, bo tekla kri in sekali bomo hrvaške glave. Živel Zagreb, glavno mesto Velike Slovenije! Pogum, kajkavci! Bog in kajkavci! "

To bi bilo podobno žanru, ki ga najdemo v hrvaškem emigrantskem tisku...

TRETI ZEMLJEVID

Nedavno je izšla knjiga zapadnonemškega časnikarja Carla Gustafa Stroehma z naslovom "Ali lahko Jugoslavija preživi brez Tita?" Kot je videti, avtor zelo dobro pozna Jugoslavijo.

Knjiga vsebuje tudi zemljevid, ki ga objavljam tako, kot je objavljen v knjigi. Vsakdo si lahko sam naredi zaključek, ako bo primerjal ta zemljevid z onima dvema, ki ju je KT objavil februarja meseca. Pričujoči zemljevid je tem bolj zanimiv, ker prihaja od neprizadetega tujca, časnikarja.

Od avtorja te knjige navajam samo tole: "Jugoslavija brez in proti Srbom ne more obstajati. Enako ne more brez Hrvatov in proti njim. Toda tudi 'mirnega razida' obeh največjih narodov, si ne more nihče predstavljati, celo ne v najslabšem primeru. Naseljenost med Srbi in Hrvati je preveč zapletena." K temu bi samo dodal, da je danes v Bosni in Hercegovini na tisoče in tisoče mešanih zakonov med Srbi, Hrvati in muslimani.

FATALNOST KVISLINŠTVA

V zapadni Nemčiji in v Italiji nimajo nacisti in fašisti nobene besede. Iz obeh držav so se po vojni preselili v severno in južno Ameriko in drugam tisoči nacistov in fašistov. Nikjer se niso organizirali, opustili so vsako delovanje. Z nacisti in fašisti je odklenkalo tudi vsem kvislingom na Norveškem, Angleškem, Holandskem, v Belgiji in Franciji. Kratkotamo, ni jih več.

Ostali so le hrvaški kvislingi: razkropili so se po vseh kontinentih, se organizirali in si še danes drznejo zagovarjati politiko, ki so jo izvajali kot kvislingi Hitlerja in Mussolinija. In ti hrvaški kvislingi obvladujejo tudi tisto hrvaško emigracijo, ki ni ustaška. Oni diktirajo smer politike hrvaški emigraciji in predrzni so tako, da širom sveta obhajajo državni praznik zločinske NDH; pod pritiskom teh kvislingov se marsikateri neustaški Hrvat udeležuje teh slavnosti.

Velja postaviti vprašanje: ali se ti neustaški Hrvati zavedajo, da je to početje hrvaških emigrantskih kvislingov izzivanje svetovnega javnega mnenja ter zapadnih demokracij še povrh? Ali se ti Hrvati ne zavedajo, da to vendar škoduje Hrvatom samim, ne samo hrvaški emigraciji; pa tudi Slovincem in Srbom.

Mar hočejo demokratični Hrvati res nadaljevati s takšno, za Hrvate neuspešno in nesrečno politiko Starčevića, Radića in Pavelića? Ali pa politiko njihovega famoznega dauphina Draganovića in še kakšnega drugega -ića? Kaj se hrvaški politiki res ne morejo otestiti svojih kvislingov, kot so to storili vsi ostali narodi Evrope? Kaj se res ne zavedajo, da njihova politika ne pelje nikamor drugam kot v novo krvavo državljansko vojno?!

Hrvatski emigrantski politiki brez izjeme ignorirajo na eni strani dva milijona Slovencev, na drugi strani pa devet milijonov Srbov. Zlasti nam Slovincem, ki nas je preko noči z eno potezo Pavelićev komplic Hitler izbrisal z evropskega zemljevida, ne more biti vseeno, kaj se dogaja na Hrvaškem odnosno, kaj se bo nekega dne tam godilo, če bo prevladala med Hrvati ekstremistična politika.

Gotovo je, da se bližamo važnim dogodkom na Balkanu. Karkoli se bo že zgodilo, izredne važnosti bo, kakšno mnenje bo zavzelo svetovno javno mnenje, zlasti zapadno javno mnenje. To že danes ni naklonjeno emigrantom, pa tudi ne današnji komunistični Jugoslaviji, ki jo pogosto smatrajo zaradi njene protiizraelske politike kot politiko neke povečane NDHazijske. Nerazveseljiva izjava ameriškega predsednika glede Jugoslavije, če bi prišlo do kakšne tuje intervencije, je odraz tamkaj-

šnjega javnega mnenja, četudi je pozneje Carter to svojo izjavo na prigovarjanje svetovalcev in moledovanje titovcev modificiral.

Na zapadno javnost moremo začeti vplivati samo, ako bi vsi demokratični elementi celotne jugoslovanske emigracije poiskali medsebojni sporazum in se složno borili za polno uveljavitev človečanskih pravic na vsem ozemlju Jugoslavije. Brez kvislingov in steklišev!

Ne smemo pozabiti, da bo potreben velik in združen napor celokupnega Zapada in vseh narodov v domovini, da se prepreči pritisk vzhodnega imperializma, ki nas hoče nekega dne postaviti pred izvršeno dejstvo "Sojuza balkanskih socialističnih republik".

ALI SE BODO HRVATI ZDRZNILI ?

Od političnega sodelavca

Občutek imam, da bo danes objavljeni članek dr. Miloša Vauhnik izzval neprijetno reakcijo med Hrvati, dasi ne izključujem, da bodo nekateri pričeli postavljati vprašanja, če je to zares mogoče. Pri tem mislim kajpak na razkritja o paktiranju Stjepana Radića, leaderja Hrvatske republikanske seljačke stranke, kot se je njegova partija originalno imenovala, s predstavniki italijanske obveščevalne službe. Razkritje se zdi tako gorostasno, da bodo nekateri odrekli verodostojnost dr. Vauhniku. Samo iz tega razloga, in torej ne, ker da ne bi verjel v resnost dr. Miloša Vauhnik, brata znanega "obveščevalca" pok. polkovnika Vladimirja Vauhnik, sem poskrbel, da sem zvedel ozadje teh radićevskih razkritij. Po vsem, kar mi je bilo povedano, lahko zagotovim Klicove bralce, da so informacije, navajane v članku, verodostojne, tako, kot jih navaja avtor (pri tem ne zahajam v komentarje ali polemiko, ki spremlja navajana dejstva). Tekom časa utegnejo ta izvirna razkritja priti v javnost v celoti.

Da je bil Radić demagoški tribun in obenem politično nepreračunljiva osebnost, ni nobena tajnost, kdor je študiral njegove sodobnike in poznejše zgodovinske virove, je mogel priti z lahkoto do sličnih zaključkov. Tako mi je n. pr. pokojni Vilder pripovedoval, da se je Radić po prvih parlamentarnih volitvah v SHS ustrašil izrednega porasta komunističnih glasov na Hrvaškem in odtlej pričel spreminjati strankino politično strategijo, ki ga je nazadnje pripeljala v Beograd. Dotlej je plaval v skrajno nevarnih političnih vodah in iskal zaveznikov vsehovsod, tudi pri Sovjetih. Spričo tega se zato ni čuditi, da je sprejel italijansko ponudbo, kot to opisuje dr. Vauhnik. Presenetljivo je v glavnem le to, da je bil tako naiven in je Italijanom s pristankom na Londonski pakt podpisal bianco menico. Sicer pa smo videli nekaj podobnega dobrih deset let pozneje, ko je poznejši poglavinik Pavelić prodal Dalmacijo Italijanom. In končno, kaj ni nekaj sličnega storil tudi Jelić v Berlinu po vojni, ko je paktiral s Sovjeti?

Zaključek iz tega je zaskrbljujoč za usodo tako Hrvatov kot Srbov in Slovencev. Vsi Hrvati, od leve do desne, rinejo v neko skrajnost. Večkrat se vprašam, če oni Amerikane le ni imel prav, ko je tehtal Tita proti klanju,

TAJNA SODNA RAZPRAVA IN PRIČEVANJE VOJAŠKIH IZVEDENCEV KAŽETA, DA JE TITOV POLET DIREKTNO VPLIVAL NA ZAGREBŠKO LETALSKO NESREČO

Od našega sodelavca

Sodni proces v zvezi s trčenjem dveh letal lani septembra nad Zagrebom, v katerem je izgubilo življenje 176 ljudi, je bil 16. maja končan. Od osmih obtoženih kontrolorjev letenja na zagrebškem letališču so obsodili na sedem let strogega zapora Gradimira Tasića, ostalih sedem pa je bilo oproščenih.

Na začetku procesa je prišlo na dan, da je samo v zagrebškem zračnem prostoru v zadnjih petih letih skoraj prišlo do 32 trčenj v zraku, podobnih tistemu, ki ga je v prejšnji številki (447/48, str. 2) povzel KLIC TRIGLAVA iz londonskega SUNDAY TIMESA. In v teh petih letih je Zagreb postal drugo najbolj prometno zračno križišče v Evropi, saj ga je preletelo okoli 700.000 letal. Zagreb bi moral imeti vsaj 40 izvežbanih kontrolorjev, a jih ima samo 30. Omenjeni Tasić je sam, brez pomočnika, ki je prišel prepozno na delo in ga spet zapustil zaradi privatnega telefonskega pogovora, nadzoroval hkrati kar enajst poletov, kar je človeško skrajno možno število.

Zagrebska obsodba je bila prvi primer v sodobnem civilnem letalstvu, ko so sodili kontrolorjem zaradi "kriminalne odgovornosti" in enega tudi obsodili.

REAKCIJA NA ZAHODU

V londonskem TIMESU se je tri dni pozneje oglašil John Blunden in ostro reagiral na zagrebško obsodbo. Zapisal je, da jo je večina sprejela "z grozo in začudenjem". Eno je človeška napaka, ki je možna v takih primerih, povzročena od različnih faktorjev; čisto nekaj drugega pa je, če je nekdo zaradi tega obtožen za premišljeno sabotažo, ki zadeva zločin. Sojenje v takih primerih je vedno težavno in pogosto ni fair. Zato se kazni navadno omejuje na znižanje službenega položaja in odvzem ugodnosti, zvezanih z njim, v glavnem bolj kot opozorilo drugim, za kakšno odgovornost gre, kot pa za samo kazni. Blunden je na koncu pozval britanske oblasti, da se zavzamejo za obsojenega Tasića. Dejstvo, da je toliko Britancev izgubilo življenje v septemski nesreči, bo dodalo težo takemu protestu nad obsodbo, je zaključil Blunden.

SISTEM

28. maja je isti TIMES objavil dodatno pismo pravnikarja Richarda Westona, ki je izredno zanimivo, ker v gotovem pogledu potrjuje KLIČOVO staro stališče, da velja obsodba sistemu in ne toliko posameznikom v številnih nesrečah, ki jih je Jugoslavija deležna zadnja leta.

Weston pravi, da je zaradi Tasićevega priziva stvar "sub iudice" in da more biti zato njegov komentar omejen. Toda ker se je udeležil skoro v celoti sodnega procesa, utegnejo javnost zanimati njegovi zaključki. Takole nadaljuje:

1) Čeprav je proces potekal različno od navad v britanski justici, je možno reči, da je bil proces fair.

Celo on sam, ki je na procesu zastopal osebo, ki je v nesreči izgubila svojca, je imel možnost aktivnega sodelovanja.

2) Kolikor je bilo mogoče dognati, so bili vsi dokazi za in proti obtožbi skrbno zbrani in predloženi, ter kolikor je bilo mogoče, neodvisno preiskani od sodišča.

3) Vse to se je izvršilo v javnih zasedanjih sodišča, ko je bil tuji tisk navzoč, razen gotovih sej, ko je šlo za pričevanje vojaške narave, toda "celo tedaj mi je bilo dovoljeno, da sem bil navzoč," piše R. Weston.

4) Dasi se marsikdo ne bo strinjal z obsodbo, predvsem kar zadeva Tasića, - in eden takih je bil iz mnogih razlogov tudi g. Weston, - je bil on vendar prepričan, da je obsodba odgovarjala danemu pravnemu postopku ("I believe it to have been reached by a due judicial process.")

5) Vsak sodnik ali pravna oseba/ustanova mora v glavnem dejstvovati v okviru, ki odgovarja potrebam sistema, kateremu on ali ona služi. Z ozirom na to smatra pravnik Weston, da je bila oprostitev sedmih od osmih obtožencev moralno pogumna odločitev sodnika Zmajevića.

Nato je Weston pismo zaključil: "Trenutno je v teku akcija, ki se je ne usojam javno razpravljati, ki naj bi popravila zmotno odločitev, katero jaz sam in mnogi drugi čutimo v pogledu Tasića."

ZAKAJ TAJNA RAZPRAVA?

Iz tega Westonovega pisma se da zaključiti, da je prelet Titovega letala kakšno uro pred nesrečo mogel imeti direktne vplive. Zakaj sicer "vojaško pričevanje" na sodišču in tajno razpravljanje? Drugič, da je sodnik poskušal biti fair, toda je bil vezan na obstoječo sodno prakso, kateri se ni mogel izogniti in da je bil torej pokoren sluga sistema, kateremu služi, čeprav je ob obsodbi pokazal pogum. Tretjič, da se sklepati, da je še pred izrekom sodbe bilo dogovorjeno ali sprejeto na znanje, da bo Tasiću kljub vsemu znižana kazni ob prizivu, odnosno, da bo morda celo sprožen postopek za revizijo sodnega postopka v takih primerih, kar pa seveda spet zadeva sistem.

Ni nobenega dvoma, da je ves prizadeti svet, zlasti seveda letalsko osebje na zapadu, skrbno spremljalo to zgodovinsko edinstveno sojenje zračnim kontrolorjem. Tega tudi jugoslovanske oblasti, ki končno o vsem odločajo, niso mogle prezreti in bodo zato morale nekaj ukreniti, da se pred svetom in zgodovino iznebijo sramotnega madeža, kako so obsodili enega samega človeka v sistemu, ko bi morale soditi same sebi, ker so ta sistem ustvarile in ga zaradi sebe, to je zaradi lastnih privilegijev, vzdržujejo in stalno krepijo.

ZRAČNI PIRATI SPOZNANI ZA KRIVE

Porota zveznega sodišča v Brooklynu (USA) je ugotovila krivdo štirih Hrvatov, ki so lani septembra ugrabili ameriško letalo z 90 potniki in ga prisilili na polet do Pariza. Busić in njegova žena sta bila spoznana kriva za piratstvo in smrt newyorškega policista, dočim sta bila Matanić in Pešut kriva samo sodelovanja pri ugrabitvi letala. Po določilih ameriškega kazenskega zakonika bo sodna kazni izrečena pozneje.

VETROVI OKOLI JUGOSLAVIJE

"SVOBODNJAŠKI DOLANC

V začetku aprila je bil v Londonu Stane Dolanc na obisku pri laburistični stranki. To je še ena poteza evropskih socialističnih strank za zблиžanje s komunisti menda v želji, da bi si okrepili bazo za oblast v borbi proti ostalim demokratičnim strankam. Pred Dolancem je laburiste obiskal Boris Ponomarev, ki za boljševisko partijo ureja zunanje stike. Seveda ima sovjetski zastopnik precej manj sprejemljivo preteklost kot Dolanc, tako da je bilo proti njegovemu potu v London dokaj protestov, medtem ko Dolančeva navzočnost ni povzročila razburjenja.

Nasprotno, napisali so o njem nekaj ganljivih besed n. pr. da ljubi košarko in da mu med delom igrajo Bacha in Ravela. V vojski je bil 17 let "na političnem delu" in zaradi tega utegne uživati med vojaki podporo ob morebitni borbi za oblast po Titovi smrti. Dessa Trevisan, beograjska dopisnica, je zaključila svoj članek v TIMESU 2. aprila takole: "Medtem ko so Dolanca imeli za ostrega disciplinca, ko je prevzel mesto sekretarja, se je izkazalo, da ni tak in da predstavlja družbeno skupino, ki je za zmerno politiko in ki sedaj v Jugoslaviji prevladuje."

Sploh o Dolancu tudi drugod širijo govorice, da je zmeren, posebno zato, ker je povezan z vojsko in splošna ljudska obramba zahteva dobre odnose med oblastjo in občani, tako da se je treba na njihovo mnenje ozirati. To je že res, toda vprašanje je, kaj vojska in Dolanc hočeta. Če jima gre le za to, da ohranita jugoslovansko zvrst komunizma, se bosta težko povezala z ljudstvom. Če sta pripravljena "komunizem" žrtvovati slogi in neodvisnosti, je stvar seveda drugačna. Toda ali se Dolanc in generali popolnoma zavedajo, kakšna ovira je komunizem postal pametni jugoslovanski politik? Težko si je misliti, da niso zadosti inteligentni, da se tega ne bi zavedali, vendar je prav tako težko pričakovati, da bodo iz tega napravili zaključke. Še manj lahko je ugotoviti, kakšno vlogo naj bi pri vsem tem igral Tito, ki bo očitno do smrti ostal prepričan komunist. Kaj mu drugega preostane?

ČLOVEŠKE PRAVICE

Na tiskovni konferenci v Londonu je Dolanc izrazil dvom o "človeških pravicah". S tem je pritegnil Brežnevu, pa tudi Fidelu Castru, ki je govoril o "hinavščini človeških pravic" in Janosu Kadru, ki opozarja Zahod, naj se s človeškimi pravicami ne meša v notranje zadeve komunističnih držav. Dolancu se zdi naravno, da se ljudje navdušujejo za človeške pravice, toda po njegovem pogosto ne razumejo, kaj te pravice v resnici pomenijo, kje se začne in kaj so disidenti. Pri tem je spet igral na staro karto, da je med disidenti veliko vzhodnih agen-

tov. Tako stališče je povsem pravoverno komunistično: po komunističnem je sklicevanje na človeške pravice upravičeno samo, če služi komunističnim ciljem, sicer je reakcionarno in se nanj ni treba ozirati.

Upajmo, da s tako hojo okrog vrele kaše, zahodne javnosti ne bo več mogoče odpraviti, odkar se je predsednik Carter tako trdno postavil za človeške pravice. Seveda so se takoj oglasili tudi poklicni zahodni obupanci in začeli pisati, kako bo vztrajanje na človeških pravicah škodilo mednarodnim odnosom itd. Tako je Nicholas Carroll napisal v SUNDAY TIMESU 6. marca, da se pritisk v pomoč komunističnim upornikom utegne obrniti proti Carter & Co., a Henry Brandon je 3. aprila v istem časopisu pisal o moskovski krizi ob obisku ameriškega državnega sekretarja Vancea in o možnosti, da bo moral Carter požreti svoje besede. Doslej se Carterju ni bilo treba umakniti, temveč je, kot vse kaže, celo zmagal v prvi rundi in prisilil Sovjete do večje opreznosti v njihovih manevrih. Ne samo to, dal je s človeškimi pravicami Zahodu v roke privlačno politično orožje, ki vžiga srca, tako da mu morajo celo evro-komunisti pritrjevati. Moramo si biti na jasnem o nečem: človeške pravice vodijo naravnost v svobodno demokracijo - pod komunizmom sploh niso mogoče. Prav zato se jih komunisti boje kot hudič blagoslovljene vode, dasi jim seveda na zunaj pojejo hvalo in jih celo uporabljajo proti demokraciji.

Ni jasno, ali je izjavljeno Dolančevo stališče do človeških pravic samo za zunanjo rabo ali ne. Slišati je namreč tudi glasove, da sta on in menda tudi Bakarić za to, da bi vse politične jetnike izpustili, a da se jim upirajo Bosanci in menda tudi Črnogorci. S tem bi bilo mogoče spraviti v zvezo aretacijo Djilasovega bratranca Vitomira v Sarajevu, kjer je bil na delu iz Črne gore. Zaprl so ga baje, ker so na njegovi pisalni mizi našli koncept protestnega pisma, ki ga je po svojem lastnem zatrdanju nameraval poslati v časopise. To je kaj čuden "zločin," še posebej prav pred nadaljevanjem helsinške konference v Beogradu. Res je videti, kot da bi nekateri bolj napadalni komunisti skušali zmernejšim prepričati zmernost.

Dokler se to ne razčisti, zmerni in nezmerni skupaj ali narazen, skušajo prepeljati zahodno javnost žežno čez vodo. Na Zahodu na splošno pričakujejo, da bo pred beograjsko konferenco verjetno za Titov 85. rojstni dan velika amnestija, v kateri bo morda izpuščen tudi Mihajlov obenem z drugimi političnimi jetniki. Da bi to pričakovanje okrepili, so titoistični propagandisti sredi aprila sklicali v Zagreb veliko tiskovno konferenco z Bakarićem, ki se jo je udeležilo okoli dvesto tujih novinarjev iz Beograda in Dunaja. Po nekaterih poročilih je bila glavna točka skrbno premišljenadiverzija: nastal naj bi vtis, da jugoslovanski komunisti pripravljajo amnestijo, dasi o tem ni bilo rečeno ničesar konkretnega, obenem pa da se zavzemajo za človeške pravice, čeprav se jim ne zdi pametno, da bi jih preveč poudarjali na bližnji konferenci v Beogradu, ker bi to moglo povzročiti "negotovost" in bi pomenilo vmešavanje v notranje za-

deve, Djilas bi z veseljem dali potni list, če se ne bi bal, da ga bo to zavedlo v "kazniva dejanja." S tem, da mu ne dajo potni list, ga naravnost ščitijo pred samim seboj. (Neue Zuercher Zeitung 19. 4. 1977.)

ZMEŠANE ZUNANJE POLITIČNE ŠTRENJE

Preglavic jugoslovanskim komunistom ne delajo samo človeške pravice, temveč se je Titu zmešala tudi neuvrščena politika. Kako lepo je bilo, ko je še imel ob strani Nasserja in gospo Gandhi. Toda najprej se je s Sovjeti skregal Nasserjev naslednik Sadat in se s tem odmaknil od Titove verzije neuvrščenosti, nato je pa gospa Gandhi doživela poraz na volitvah. Novi indijski ministrski predsednik Morarji Desai je "neuvrščenim" takoj začel brati levite. Povedal jim je, da bi morali biti "zares neuvrščeni," ne pa da ideološko ves čas podpirajo Moskvo. Ni čuda, da so po poročilu TIMESA od 23. marca "jugoslovanski voditelji vznemirjeni nad porazom kongresne stranke pri volitvah," ker se boje, da se bo sedaj ameriški vpliv pokazal spet v Indiji, kakor se je že v Egiptu.

Še hujše je, da je titoistične neuvrščene manevre v prid komunizma po vsem svetu spregledal tudi vsaj en Američan. Doslej je Tito, lahko počenjal, kar je hotel, ameriški oddelek za zunanjo politiko mu je ploskal. Vse kar je bilopotrebno za tako pritrjevanje, je bilo, da so se jugoslovanski voditelji včasih pritožili, da se Moskva meša v njihove notranje zadeve. Sedaj je pa zadnji ameriški veleposlanik v Beogradu, Laurence Silberman, napisal za revijo FOREIGN POLICY članek, v katerem opozarja, da je titoistična "neuvrščenost" ponavadi bila proti - ameriška in proti-zahodna. Titovi diplomati so glasovali proti Združenim državam v Združenih narodih, če se je le dalo. Ne samo to - sami so besno organizirali proti-ameriške resolucije. Niti ni ostalo samo pri besedah; dovolili so sovjetskim vojnim letalom, da so preletavala jugoslovansko ozemlje na poti v Afriko in sami pomagali komunistični strani v Angoli. Titoistični odgovor so bile obtožbe imperializma in druge znane fraze. Komentatorji so napisali, da Silberman "vojskuje majhno umazano vojno" proti Jugoslaviji.

Seveda je vse to samo leninistično sprenevedanje. Aprila je prišel v Jugoslavijo na obisk angolski diktator Neto - zahodni simpatizerji so nemudoma zatrdili, da je bil obisk Titu vsiljen - in izdal skupaj s Titom opozorilo proti vmešavanju tujih sil v Afriki. Taka izjava se kaj čudno bere, če jo izdata komunisti, ki je prišel na oblast s kubansko-sovjetsko intervencijo, in drugi, ki je pri tem krepko pomagal. "Tuja" intervencija je očitno lahko samo ameriška ali zahodnoevropska, kakor tako in tako trdijo na pr. marksisti v Britaniji, med drugim na latinsko-ameriškem inštitutu v Glasgou. Da bi bila mera polna, sta nasprotnika vmešavanja tudi izjavila, da si kljub razlikam v mišljenju (to je pač namig na posebno jugoslovansko pot v socializem) "socialistične" države in "napredne" sile morajo med seboj pomagati.

Neto je v tem smislu tudi že podprl napad na Mobutu Kongo-Zaire iz Angole. K sreči že marsikateri

azijski in afriški voditelj jasno vidi, kam vse to pelje, in so mnogi med njimi pametnejši kot nekateri zahodni specialisti. Maroški kralj, ki se čuti ogroženega, je poslal Mobutu na pomoč svojo vojaško enoto, egiptski Sadat je pomoč napovedal, toda medtem so napadalci iz Angole doživeli že vsaj začasni poraz. Sirijski Asad se je približal Američanom in iraška vlada obnavlja diplomatske stike z Washingtonom. Sudan je izgnal sovjetske "eksperte", medtem ko se Somalci oddaljujejo od Moskve, dasi so bili med najbolj vnetimi islamskimi leninisti, ker hoče imeti Brežnjev železo v ognju tudi v Abesiniji, od katere zahtevajo Somalci precejšen del ozemlja. Očitno komunistom žito ne gre povsem samo od sebe v klasje, kakor se že marsikateri zahodni diplomat trudi, da bi jim v svoji neumnosti pomagal.

Ko je po vsem tem ameriški podpredsednik Mondale obiskal Tita (OBSERVER 22. 5. 1977), je ta javno tarnal, da med neuvrščenimi ni vse v redu in da niso več složni. Sporov med njimi je kriv prav on sam, ko s svojimi boljševiskimi tovariši rovari na vse strani. Pod temi pogoji ne bi bilo sporov le, če bi se vsi preprosto vdali komunistom - taka stališča o enotnosti poznamo že iz preteklosti.

Morda je v teh časih res najpametnejše, da se Američani še naprej delajo neumne in obljublajo Titu pomoč, če bi Sovjeti napadli, kot je to storil podpredsednik Mondale v Beogradu. Še več - obljubil je Titovi vladi tudi atomski reaktor.

Škoda je samo, da ima taka ameriška diplomacija s stališča, naj vsak komuniste sam poskusi, če noče verjeti, hude posledice za vse tiste, ki se s tem zdravilom zdravijo, dasi najmanj hude za Američane same. To se je spet pokazalo v Jugovzhodni Aziji, kjer so se pojavili prvi razočaranci med prejšnjimi komunističnimi sodelavci. Na Japonsko je iz Vietnama prispela prva skupina 34 ljudi v ribiški ladji, od katerih so nekateri člani bivšega "mirovnega bloka," ki je kritiziral ameriško intervencijo. Najpomembnejši med njimi je Ngoyen Cong Hoan, član hanojskega parlamenta. Odločili so se, da zbežijo in žrtvujejo svoje družine, ker hočejo dati svetu realistično sliko o tem, kaj komunisti počno v Vietnamu. (TIMES 2. maja 1977) Hoan je izjavil, da mu je žal, da je kritiziral ameriško pomoč južnovietnamski vladi in da se želi po dveh letih komunističnega zatiranja spet boriti.

Še zanimivejše je, da so se spreobrnil tudi mnogi severnoameriški nasprotniki vietnamske vojne. Voditelji gibanja proti ameriški intervenciji v Vietnamu, ali vsaj nekateri med njimi kot Joan Baez, Allen Ginsberg in Daniel Ellsberg, so pod vtisom grozot v Kambodži in zatiranja v Vietnamu začeli protestirati proti komunističnemu režimu, ki so mu s svojimi nepremišljenostmi pomagali na oblast. Samo po toči zvoniti je prepozno. Stotisoči plačujejo za njihovo prvotno nepoučljivost.

VEČNI TITO

Med tistimi, ki sejejo tako nepoučljivost po svetu, je na vidnem mestu Tito z vsemi tistimi, ki mu pojejo

hvalo ob vsaki priložnosti. Ta svetovni propagator marksizma-leninizma praznuje 25. maja letos 85-letnico. Želimo mu, da bi živel še dolga leta, ker to daje upanje, da bo živel, da se vsi njegovi gradovi, zidani na pesku, podro. Njegov poskus propagirati komunizem za hrbtom, če ga Sovjetska zveza ne more propagirati očitno, se že podira. Prav tako je zašlo v slepo ulico samoupravljanje, ki ga sicer ni iznašel on, a je vendar na njem zadnjih petindvajset let gradil svojo slavo. Letos sta tako ameriška profesorica Deborah Milenkovič in v AMERICAN ECONOMIC REVIEW kot britanski levičar Fred Singelton v TIMESU napisala, da so se jugoslovanske reforme iz leta 1965 popolnoma izjalovile. Vse to še vedno ni izpodkopalo Titove oblasti, a jo morda le še bo, preden umre.

Začenja se morda tudi novo razdobje v ugotavljanju Titove vloge med vojno. Vedno bolj jasno postaja, da se je Tito tako neutrudljivo boril proti Nemcem, da se je bil pripravljen z njimi pogajati za skupno akcijo, če bi se zahodni zavezniki skušali izkrcati v Dalmaciji. Za svojo oblast se je bil pripravljen poslužiti zares vseh sredstev. Vprašanje Titove vloge med vojno in zavezniške politike do njega načinja v svojih spominih "LX" tudi Vane Ivanović, začetnik mnogih akcij za obnovo demokracije v Jugoslaviji. Te spomine recenzira v SUNDAY TIMESU 22. maja C. M. Woodhouse, ki izjavlja, da bo po objavi Ivanovičeve knjige potrebno zgodovinsko nanovo presvetliti jugoslovansko vojno epizodo, ki so jo doslej vsi opisovali samo s titoističnega stališča. V opravičilo medvojne britanske politike pravi Woodhouse, da je končno privedla do spora med Stalinom in Titom, ki so jo nekateri britanski politični načrtovalci predvideli. To je že mogoče, toda kaj je Zahod imel bodisi od Titove zmage bodisi od spora med Stalinom in Titom. Glavni rezultat tega spora je bil, da so komunisti dobili drugo obrambno črto, boljše drugo napadalno črto. Kjer so bili Sovjeti preveč nerodni, se je pojavil Tito in je poskusil on s svojim neuvrščenim komunizmom. Obe zvrsti sta izpodkopavali demokracijo in Tito je bil komunizmu v veliko pomoč tudi v boju proti komunističnim spreobrnjencem k demokraciji. Kot vemo, je dal vnaprej pristanek za intervencijo na Madžarskem in je verjetno dal zavesti Imre Nagya. Tudi njegova vloga na Češkoslovaškem še ni do kraja pojasnjena.

STAR 'KLIC' SE JE ZAMERIL 'NOVI HRVATSKI'

Poročilo sodelavca

Vjekoslav Račić, ki redno polni rubriko "Širom i poprijeko" v NOVI HRVATSKI, je istotam 6. marca objavil kritičen članek na uvodnik KLICA TRIGLAVA "Hrvati, kam rinete" (KT 446, 20.2.77). Takole poroča in komentira: "Članek vsebuje niz očetovskih dobrohotnih nasvetov Hrvatom, imenom emigrantom. Uvodničar nas označi kot 'egzaltirance do Srbov' in nas opozarja: 'potem ste lahko gotovi, da boste želi prezir' z ozirom da se 'tako obnašamo, kot ne bi bili pri zdravi pameti'.

"Eno k drugemu, članek predstavlja pozivanje Hrvatov k pameti. Na piki je v prvi vrsti dr. Juraj Krnjević, živi predsednik HSSa, ki hoče slediti jugoslovanski liniji pok. Vladka Mačka, ki je leta 1963 poslal svojega človeka na ustavno skupščino 'Skupine za demokratično alternativo'(Jugoslavije) /gl. o tej demokratiški skupini minulo številko NH, str.10. in 14. Tudi uredništvo KLICA TRIGLAVA pripada tej skupini /. Zatem uredništvo priporoča Hrvatoma Radici in Kušanu, naj se politično spametujeta in postaneta realistična, ne pa da zahtevata nekakšno samostojno Hrvatsko.

"Člankopisca skrbi izid sedanje hrvatske kampanje, da se pred beograjsko konferenco svetovna javnost obvesti o kršitvah človeških pravic v Hrvatski. Pravi, da bi imelo takšno opozarjanje izgleda na uspeh samo, ako bi se odpovedali vztrajanju na lastni državi; 'Protestiranje proti kršenju človeških pravic je eno, razbijanje mednarodno priznanih držav pa je drugo. Ako povežete eno z drugim, ste na najboljši poti, da vas bodo na demokratičnem Zapadu prezrli...'

"Jasno? - Jasno! Demokratični Zapad nas bo prezrl, če bomo postavljali zahteve, da se tisočletni državotvorni narod na demokratičen način izjavi o vprašanju svoje države! Opustimo torej brezsmislne posle. Mednarodno priznana država je večna konstanta, neprehodna vrednota, kozmična stalnica. Takšna država more uničiti neki narod, če je komu všeč ali ne, - ora je večni in neomejeni gospodar podložnih narodov in posameznikov. Ne glede natto, da se je po ustanovitvi te države množica obstoječih in mednarodno priznanih držav razkosala in meje razkrojila, ko so nastale številne nove, pogosto miniaturne države, ne glede natto, da danes ves svet zahteva likvidacijo kolonializma in pravico narodov na samoodločitev.

"KLIC TRIGLAVA prinaša poleg uvodnika tudi dve ilustraciji: prvo, velikosrbsko karto Jugoslavije, ki so jo četniki narisali leta 1941 (preslikano iz te rubrike, NH šte. 22, 1976): po tej karti naj bi se Srbija razširila na popolnoma vso Dalmacijo s Kvarnerskim otočjem, na Liko, večji del Slavonije, Baranjo in seveda Bačko, prisvojila bi si lepe dele Bolgarske, Romunije in Madžarske, medtem ko bi od Hrvatske ostali trije krompirčki; potem pa je objavljena še karta "velike Hrvatske," ki jo v vsaki številki objavlja HSSovski HRVATSKI GLAS iz Kanade: tam pa hrvatska vsebuje vso Bačko in Sandžak.

"KLIC ob teh kartah z velikanskim naslovom vprašuje: 'Kam to pelje?' Pozablja pripomniti, kdo je prvi pričel s tem zemljevidnim in zemljepisnim grabežem. Pozablja se tudi pritožiti nad dejstvom, da omenjena veli kosrbska karta dodeli Sloveniji kompletno Istro z Rijeko, in dober kos Italije in vso Koroško in lep kos Madžarske (tu bi Slovenija mejila na Srbijo, kot bi to bil primer tudi med Istro in otoki Krk, Čres in Lošinj - in v tem loncu bi se kuhali trije krompirčki Hrvatske). Verjetno zaradi te velikodušnosti četniških kartografov KLIC TRIGLAVA nima v navedenem uvodniku nobenega nasveta za svoje srbske prijatelje."

MLADI SLOVENCİ O STARIH SLOVENIH

Kaže, da si še nismo na jasnem o lastni preteklosti

O slovenski preteklosti je bilo zadnje čase moč brati nekaj zanimivih ugotovitev, zanimivih predvsem zato, ker so zavzemale povsem nasprotna stališča.

Ko je urednik tržaškega ZALIVA dr. Boris Pahor obiskal državico San Marino, so se mu vzbudile misli ob primerjavi s slovensko preteklostjo. V aprilski številki omenjene revije je tole zapisal:

"Kakor pred leti v Andori me obhaja domotožje... po tem, kar bi lahko bila slovenska zgodovina, ko bi se bil Črtomir kot Marino zatekel v gore in se odločil za eremitsko revščino in hkrati za prostost za vsako ceno. Kot Valdežani. O seveda, Slovenci nismo bili skupinica, ki se zbere ob kamnarju puščavskega duha. Dosti nas je bilo in razlezli smo podolg in počez in kmalu postali delovna množica. Pridne in ubogljive mravlje. Ne ne, prav gotovo ne bom primerjal dveh tako različnih usod, drži pa, da je najbolj pogubna lastnost našega narodnega značaja nesposobnost, da bi se zbrali ob svojem voditelju in tako ustvarili jedro oblasti, ki bi bila demokratična, a bi nas zavezovala v čutu enovitosti. Tako smo morali pristati - in še danes pristajamo - na to, da ubogamo in častimo tuje mogotce. Naš individualizem se je razrasel kot plevel. Kakšnega ponosa pa naj se zave plevel? Namesto skromnosti smo gojili potuhnjenost. Dvakrat je res bruhalo iz nas. Prvič je bilo, ko so kmetje udarili s kosami. A so nas gospodarji tako spravili k pameti, da smo bili potem bolj steptani v tla kot poprej. Drugič smo se šli junake med drugo svetovno vojno. Rešili smo čast, to je res, a se nismo rešili podložništva niti nismo ustvarili svojega voditelja. Vprašanje je, ali bomo tako zreli, da si ne zapravimo ne voditelja ne svobode, ko bo šlo v tretje."

NOVI LIST JE DRUGEGA MNENJA

Na Pahorjevo razmišljanje je reagiral v nepodpisanem članku tržaški NOVI LIST ter ga nazval "izziv h kar najtemeljitejši razpravi o pojmovanju in tolmačenju slovenske zgodovine." NOVI LIST takole nadaljuje:

Pahor "nekako pozablja, da je Črtomir samo lik iz Prešernove pesniške fantazije in da tragika slovenske zgodovine ni bila v tem, da nismo imeli voditeljev (ker take osebnosti so se vedno pojavljale), ampak v tem, da nismo imeli političnega središča, kjer bi se bile mogle uveljavljati. Političnega središča pa ni bilo zato, ker ni bilo narodnega cerkvenega središča, kar je bilo zlasti v zgodnjem srednjem veku predpogoj za nastanek političnega središča, kot dokazuje zgodovina vseh evropskih narodov, od Irske in Francije preko Norveške ali Srbije do Ukrajine in Rusije. Pohlepne nadškofije v Ogleju, Salzburgu, Bambergu, Freisingu itd. so se polastile posestev na slovenskem ozemlju in skrbno pazile, da ni mogla nastati na Slovenskem nobena samostojna škofija, ki bi jim jih lahko odvzela. Rimski papeži so pristali na te njihove privilegije. Iz tega vzroka in ne toliko zaradi odpora proti slovenskemu bogoslužju je propadlo delo sv. Metoda in je moral izginiti iz zgodovine

slovenski knez Kocelj, ki je hotel iztrgati slovensko zemljo iz krempljev pohlepniških nemških in latinskih nadškofij. Z nastankom ljubljanske škofije pa se je kmalu izoblikovalo najprej cerkveno in s tem kulturno središče slovenstva (k temu je pripomogel tudi Trubar in drugi protestanti, ki pa so bili obenem že tudi sami plod tega razvoja, saj je imel tudi slovenski protestantizem svoje središče v se dežu edine slovenske škofije, t. j. v Ljubljani), kmalu pa tudi politično središče. Če sta postali Kranjska dežela in Ljubljana jedro slovenstva, sta postali brez vsakega dvoma zato, ker je obstajala v Ljubljani slovenska škofija. In če bi ne bil Slomšek prenesel škofije iz ponemčene Lavantinske doline v Maribor, bi verjetno to mesto in Štajerska danes ne bila slovenska, v mestu ob Dravi bi l. 1918 ne bilo takšnega slovenskega političnega in kulturnega centra, da bi bil prišel slovenski častnik Maister na idejo, da ga obrani. Le politična središča ustvarjajo sposobne politične voditelje, ker jim dajo možnost delovanja in vodenja, ne pa slučajnostni razvoj, ki lahko spravi na vrh zelo sposobne ljudi, a se kmalu spet pogreznejo v brezobličnost in neorganiziranost življenja, kot se je zgodilo s celjskimi knezi, z voditelji kmetijskih uporov, in pozneje z različnimi zelo sposobnimi in odličnimi primorskimi in koroškimi osebnostmi, ki jim je manjkalo pravo politično središče itd. Usodni dogodek slovenske zgodovine ni bilo priznanje frankovske nadoblasti l. 745, ampak to, da po pokristjanjenju ni bila ustanovljena, nedvomno po krivdi Salzburga, samostojna slovenska škofija na Koroškem. Knez Kocelj je skušal to nadoknaditi, a je postal z Metodom vred žrtev pohlepniških nemških škofov, ki se niso hoteli odpovedati cerkvenim posestvom na Slovenskem. Kar zadeva voditelje, pa jih Slovincimorda še preveč nekritično častimo in ustvarjamo iz njih absolutne avtoritete in kulte. Vsekakor je Pahor, čeprav bolj mimogrede, zastavil veliko vprašanje slovenske zgodovine, o katerem se spleča razpravljati in ga poglobiti."

GLAS IZ AVSTRALIJE

Lani koncem oktobra so se v Sydneyu zbrali tamkajšnji Slovenci, da bi proslavili slovenski narodni praznik. Ob tej priliki jim je govoril Vladimir Menart, član Narodnega odbora za Slovenijo, ki je v svojih izvajanjih prišel do zaključka, da bavarska in frankovska nadoblast Slovincem nista škodovali, češ da smo imeli svoje plemstvo in svoje kneze. "V narodnostnem oziru zelo malo pomeni, kdo je vrhovni fevdalni gospodar," je trdil g. Menart in med ostalim apeliral, da se bomo iz zgodovine kaj naučili, če je ne bomo pretvarjali, olupšavali ali napačno tolmačili. Njegov govor sta v celoti objavila KLIC TRIGLAVA (444-45) in kanadska SLOVENSKA DRŽAVA.

PROTEST IZ TOLEDA

To Menartovo izvajanje pa je "podžgalo" dr. Bogdana Novaka, ki predava zgodovino na toledski univerzi v Združenih državah. Napisal je pi smo uredniku SLOVENSKE DRŽAVE in zavrnil Menartova izvajanja. Dejansko je to pismo samo uvod v širši zgodovinski esej, ki razpravlja o slovenski preteklosti. Urednik KLICA

TRIGLAVA je bil mnenja, da utegnejo dr. Novakova razglabljanja pojasniti gotove nejasnosti iz naše preteklosti. Zato začenja danes KLIC TRIGLAVA objavljati to razpravo v nadaljevanjih, vključno zgoraj omenjeni uvod.

-ij.

DR. BOGDAN NOVAK:

MITI IN RESNICA O SLOVENSKI ZGODOVINI

Na začetku svoje razprave omenja dr. Novak Menartovo predavanje v Sydneyu, v katerem da je bilo izgovorjenih nekaj "zgodovinskih napak." Te so "podzgate" dr. Novaka, da se je lotil daljše razprave, ki nikakor ni bila naperjena proti g. Menartu. "Zelo me bo veselilo, če bodo moje misli načele debato; vedno bom pripravljen sodelovati pri njej, tako da bomo končno našli; in ugotovili, kaj je zgodovinska resnica" uvodoma pojasni avtor in nato nadaljuje;

1.

"Pri razpravi, kakor tudi pri debati, naj nas vodijo tri osnovna načela. Zgodovinsko ugotovljenih dejstev ne smemo spreminjati ali ponarejati; ta so za nas zgodovinska resnica. Nepopolno ugotovljena dejstva lahko sprejmemo kot delno resnico; o teh bomo postavljali zgodovinske domneve ali teorije. Končno pridemo do tolmačenja tako zgodovinsko ugotovljenih kakor tudi le domnevnih dejstev in dogodkov. Tukaj pa ima vsak popolno svobodo. Vendar tudi pri tem ne sme pozabiti, da mora biti končni cilj vsake razlage, da se ugotovi resnica.

Takoj v začetku dopisa bom omenil nekaj izjav, ki ne odgovarjajo zgodovinski resnici in torej ne drže. Nato se bom dotaknil treh problemov, o katerih imam svoje teorije, ki se razlikujejo od starejšega tolmačenja. Nekatera teh vprašanj je že načelo slovensko zgodovinsko pisje doma, so pa med emigracijo še precej nepoznana, o drugih pa sem napravil še korak in razvil svoja tolmačenja. Vsekakor pa mislim, da je vredno, da o njih spregovorimo. Sem spada razmerje med Slovenci in Obri. Ne strinjam se s tem, da so Slovenci bili tisoč let le tlačani. In tretjič, osvetliti hočem ponovno dogodka, ki so privedli do 29. oktobra, kakor njegove posledice. Pa začnimo z dejstvi, ki niso zgodovinsko resnična v govoru g. Menarta.

G. Menart pravi, da so nam Obri vladali nekaj sto let. "S pomočjo Bavarcev smo se znebili obrske nadoblasti, prišli smo pa pod oblast Bavarcev in pozneje Frankov." Tukaj se nočem pečati z razmerjem med Slovenci in Obri, pokazati hočem le, da je stavek pod narekovajem napačen. Posebno je popravek potreben, ker sedanji stavek zveni tako, kot da Slovenci nismo nikoli bili svobodni. Preskoči okoli sto let, še več, dobo izpušti; to pa je doba slovenske svobode. Okoli leta 620 so se zapadna slovanska plemena združila in premagala Obre in Avare. Takrat je nastala takoimenovana Samova plemenska zveza. Svoj sedež je imela na današnjem češkem ozemlju, je pa vključevala tudi Karantanijo, ki

je obsegala današnjo Koroško, Štajersko in veliko večino spodnje Avstrije in dele gornje Avstrije. Tako se je Karantanija približala Donavi ne obeh straneh Anize (Ennsa). K obrskemu porazu je gotovo doprinesel tudi obrski neuspeh pred Carigradom, že leta 619, prav posebej pa leta 626, ko so jih zapustile slovanske čete prav pred tem mestom in se vrnilo domov. Obri so nato pustili pri miru Kralja Sama in njegovo plemensko zvezo, ki je obstajala do Samove smrti, to je nekako od 623 do 658. V tej zvezi je torej bila večina Staroslovencev. Čisto gotovi nismo le glede današnje Kranjske in Primorske. Če sta bili v Samovi zvezi, se je obrska oblast nad njimi zelo omajala. Tudi Franki so skušali zavzeti in razbiti Samovo plemensko zvezo. Leta 631. je poslal kralj Dagobert več vojska proti Samu, vendar so bile vse premagane. Pri tem so odigrali Karantanci veliko vlogo, saj so sami porazili Franke, ki so skušali osvojiti njihovo ozemlje. Karantancem je takrat vladal knez Valuk, ali Wallucus, kot ga imenujejo latinsko pisani zgodovinski viri. Po Samovi smrti so slovenski predniki, ki so živeli po današnji Kranjski in Primorski, najbrž morali ponovno priznati obrsko nadoblast. Ne vemo pa točno kdaj in v kakem obsegu. Karantanski Slovenci pa so ohranili svojo svobodo do približno srede osmega stoletja, ko so tudi nje začeli ponovno ogražati obrski sosedje v Panonski nižini. Šele takrat se je knez Borut obrnil na Bavarce in jih zaprosil za pomoč in moral radi tega priznati njihovo nadoblast.

Druga napaka je v sledečem stavku: "Nemško cesarstvo se skozi ves srednji in novi vek ni imenovalo nemško cesarstvo, temveč rimsko cesarstvo." To cesarstvo se je uradno imenovalo "Das Heilige Römische Reich der Teutschen Nation" ali po naše "sveto rimsko cesarstvo nemške narodnosti." Začelo se je, ko je Oton I premagal Madžare na leškem polju in se nato leta 962 okronal za rimskega cesarja nemške narodnosti. Po izumrtju luksenburške dinastije so leta 1438 ta naslov prevzeli Habsburžani in ga obdržali, dokler se Napoleon ni imenoval za francoskega cesarja. Takrat je Franc II, ki je bil rimsko nemški cesar, odložil ta naslov in postal Franc I kot avstrijski cesar. Če pa hočemo biti bolj natančni, moramo reči, da je Franc II postal avstrijski cesar leta 1804 in odložil rimsko nemški naslov 1806. Res je, da je zgoraj omenjeno cesarstvo bilo tudi rimsko, vendar so mu vladali nemški cesarji, ki so zasledovali nemške interese poleg interesov svojih dinastij. Pa tudi nemški zgodovinarji se strinjajo, da je to bilo nemško cesarstvo, saj ga imenujejo prvo nemško cesarstvo. Drugo je nastalo po združitvi leta 1870-71, tretje (Das Dritte Reich) ali tretji rajh pa je proglasil Hitler, ko je prišel na oblast v začetku 1930-tih let. Čeprav je bilo nemško po svojem bistvu, se je le tudi imenovalo rimsko in kot tako predstavljalo nek idealističen rimski univerzalizem tudi v politiki vsaj do zmage protestantizma v Nemčiji. Kot tako univerzalistično sekularno vrednoto sta ga priznavala tudi Dante v Italiji in pozneje Leibniz v Nemčiji. O tem pa, da je bilo to cesarstvo "naravna tvorba srednje Evrope", kot trdi tudi g. Menart, se da diskutirati. Vedeti pa moramo, da je bila del tega cesarstva tudi vsa severna Italija, ki so ga od njega ločile Alpe, gotovo naravna ločnica, katero je

bilo zelo težko prekoračiti v poletju, in skoraj nemo- goče pozimi vse do zgraditve modernih predorov v 19. stoletju. Kako naravno je slovensko in češko ozemlje spadalo v ta okvir nemškega cesarstva, se pa tudi da govoriti. Pozitivnim dokazom pač lahko postavimo celo vrsto negativnih.

OBRI IN SLOVENC

Oglejmo si tako imenovano obrsko nadoblast nad predniki slovenskega naroda. Obrsko-slovansko razmerje je še vedno zelo neraziskano. Zgodovinskih virov in dejstev je malo, toliko več pa raznih teorij. Nemški nacionalistični zgodovinarji prikazujejo Obre kot gospodarje, Slovane pa kot njim podrejeno ljudstvo, če že ne kot obrske sužnje. Na drugem ekstremu skušajo slovenski in tudi nekateri slovenski zgodovinarji prikazati to razmerje kot zavezništvo dveh ljudstev, ki se med seboj dopolnjujeta. Obri so bili konjeniški narod, ki so poleti plenili na daleč in na široko, jeseni pa so se vračali med Slovane, ki so bili poljedelci in živinorejci. Skupno so nato preživljali zimo in si delili obrski plen in slovanske poljedelske pridelke.

Bogo Grafenauer, današnji strokovnjak za starejšo slovensko zgodovino, je zavzel srednje stališče. Kot vemo, je bilo obrsko središče ali njihov ring v Panonski ravnini med Tiso in Donavo, na današnjem Madžarskem. Čim bližje so bili Slovani obrskemu ringu, pravi Grafenauer, tem večja je bila njihova odvisnost od njih, in čim dalje so Slovani živeli od ringa, tem večjo svobodo so imeli. Na obronkih obrske oblasti lahko naletimo celo na Staroslovence in Obre, ki se kot enakopravni bore proti skupnemu sovražniku. Prav takšnja oddaljena dežela, daleč od obrskega ringa in sredi gora, je bila Karantanija. Zato pa tudi lahko rečemo, da so tam živeči slovenski predniki najbrže vedno uživali široko notranjo avtonomijo, Obrom pa le plačevali tribut. Na to kaže tudi njihov samostojen političen, plemenski in socialni razvoj, ki je prednjačil pred sličnim razvojem pri drugih zapadnih in južnih Slovanih. Ne vemo sicer, če je katera od teh zgodovinskih domnev prava. Če pa je, potem pač lahko zaključimo, da je v vsakem Slovincu nekaj obrske krvi.

BAVARCI, FRANKI IN SLOVENC

Prav tako nasprotuje slovenskemu zgodovinopisju trditev, da "bavarska in frankovska nadoblast Slovincem nista škodovali" v prvem obdobju, to je nekako od leta 750 do upora Ljudevita Posavskega leta 819. Seveda je res, da so Slovenci takrat še imeli svoje kneze in uživali notranjo avtonomijo. Pozitivno je tudi, da se je v tej dobi razširilo med Slovenci krščanstvo in to iz Bavarske in z bavarsko pomočjo, z njim pa so se Slovenci vključili v zapadno evropski svet in se ohranili kot narod. Vendar je prav pokristjanjevanje raklalo Slovence na dva sovražna tabora: na pristaše novega reda, ki ga je podpiral vladajoči knez, in na pristaše starega, poganškega reda, ki ga je branilo veliko velmož in večina svobodnjakov, saj so končno zmagali nad krščansko

stranko in pregnali iz dežele vse krščanske duhovnike. Premagana krščanska stranka je poklicala tujce na pomoč in začel se je krvavi pokolj. Leta 772 je krščanska stranka po večletnem boju premagala z bavarsko pomočjo predstavnike poganstva, starega reda in svobode ter ponovno zagospodovala nad Karantanijo. Lahko rečemo, da ta prva doba bavarske in frankovske nadoblasti gotovo ni bila le nekaj pozitivnega v slovenski zgodovini, saj je povzročila krvavo versko in politično borbo, ki je zahtevala mnogo slovenskih življenj in oslabilala na znotraj karantansko avtonomijo.

Ze generacijo po tej katastrofi so se morali Karantanci udeležiti nove morije, tokrat v frankovski vojni proti Obrom (795-800). Obrska oblast in nevarnost je bila sicer za vedno uničena, vendar je mnogo slovenskih vojakov izgubilo svoje življenje. Proti Obrom se niso borili le Karantanci, temveč tudi Slovenci, ki so prebivali v grofiji v zgornjem Posavju, to je v današnji Kranjski, in pa Primorski Slovenci. Čeprav je to vojno nerekovala ekspanzionistična politika Karla Velikega, je prinesla nekaj koristi tudi Karantancem. Prenehala je obrska nevarnost in končala se je njihova nadoblast nad slovenskimi predniki v Panoniji. Po vojni so se Karantanci začeli naseljevati v večjem številu v Spodnji Panoniji, kjer so znova pomnožili slovensko prebivalstvo, ki ga je vojna izredčila. Vse to so bile kratko ročne koristi; na dolgi rok pa je prav frankovska zmaga prispevala k temu, da je Karantanija izgubila svojo notranjo avtonomijo.

LJUDEVIT POSAVSKI

Verske vojne in prisilno vojskovanje na frankovski strani gotovo ni priljubilo niti Bavarcev niti Frankov. Želja po svobodi in nezadovoljstvo s frankovsko nadoblastjo sta bila najvažnejša vzroka, da so se Karantanci pridružili Ljudevitu Posavskemu. K temu pa lahko še dodamo frankovsko oholost in krutost, ki ju lepo ilustrira zgodba Konstantina Porfirogeneta o furlanskem mejnem grofu Kadolaju, vrhovnem frankovskem upravitelju vseh avtonomnih kneževin južno od Drave. Porfirogenet slika Kadolaja kot izredno surovega in krutega človeka, ki je v zabavo metal slovenske otroke divjim psom, da so jih raztrgali. Čeprav nekateri zgodovinarji dvomijo, da je navedena anekdota resnična, Porfirogenet vendar jasno nakazuje vzroke Ljudevitovega upora. Del te frankovske oholosti, če že ne krutosti, so gotovo okušali tudi Karantanci.

Ko govorimo o uporu, se moramo zavedati, da je Ljudevit Posavski vladal v spodnji Panoniji med Dravo, Savo in Kolpo, to je nad ljudmi, ki so bili mnogo bližje Slovincem kot Hrvatom, če že niso bili Slovenci. Hrvatje so takrat namreč živeli v Primorski Hrvatski in Dalmaciji ter jim je vladal knez Borna, ki je bil med uporom frankovski zaveznik in se je boril proti Ljudevitu. Pa tudi pozneje, ko so se med ostanke Ljudevitovih podanikov naselili Hrvatje, ki so prodirali od juga proti se veru, je prevladal med njimi kajkavski dialekt, to je narečje prvotnih prebivalcev. Zato pa je še Kopitar v začetku 19. stoletja smatral, da so vsi kajkavski Hrvatje od

Medžimurja, preko Zagreba do Karlovca po etničnem izvoru isti rod kot Karantanci, to se pravi kot Slovenci. Če to izvajanje drži, potem nam postane še bolj razumljivo, da so se karantanski, primorski in kranjski Slovenci pridružili Ljudevitu Posavskemu.

Vsakdo se bo strinjal z g. Menartom, da so Karantanci težko plačali svoj upor proti Frankom. Zgubili so slovenske kneze in slovensko avtonomijo; Karantanija je postala frankovska fevdalna pokrajina; slovesn kega kneza je zamenjal frankovski grof in avtonomna kneževina je postala frankovska grofija, to je upravna enota frankovske države. Franki so tudi zaplenili vse uporniško premoženje in njihov kralj je postal lastnik vsega uporniškega in nenaseljenega zemljišča. S tem pa so se odprla vrata nemški kolonizaciji. Tako se je zgodilo prav nasprotno kar pravi g. Menart. Tudi v narodnostnem oziru pomeni zelo veliko, ne pa "zelo malo," kdo je vrhovni fevdalni gospodar.

Končno naj dodam še eno perspektivo k "usodnemu" karantanskemu zavezništvu z Ljudevitom Posavskim, ki se tiče geografskega položaja Karantanije. Če poiščemo na zgodovinskem zemljevidu frankovsko državo v času Karla Velikega, bomo takoj opazili, da jo na vzhodu obdaja vrsta avtonomnih kneževin od Baltskega do Jadranskega morja. Do leta 800 je tudi Karantanija bila ena teh obmejnih kneževin. S porazom Obrov pa se je frankovska meja premaknila proti vzhodu in Karantanija je izgubila svoj obmejni položaj in bi zato postala prej ali slej frankovska administrativna enota. S svojo odločitvijo, da se pridružijo upor Ljudevita Posavskega, so Karantanci samo pospešili ta zgodovinski razvoj. Pa tudi če se Karantanci ne bi pridružili Ljudevitovemu upor, bi Karantanija zelo verjetno nekaj let pozneje vseeno izgubila svoj avtonomni položaj. Po obrskem porazu, ko se je frankovska meja pomaknila na vzhodu do Donave, so Franki tu naleteli na novega in močnejšega nasprotnika, na Bolgare, ki so se jim pridružili ostanki Obrov. Obojni so začeli proti koncu dvajsetih let devetega stoletja pleniti po frankovski Spodnji Panoniji. Zaradi tega so Franki leta 828 reorganizirali svoj obrambni sistem. Pri tem pa so izgubile svojo avtonomnost še tiste kneževine, ki so si jo ohranile še po upor. Karantanija pa je to avtonomijo izgubila le nekaj let prej, to je leta 820. Tega zgodovinskega razvoja Karantanci niso mogli preprečiti, tudi če se ne bi bili udeležili Ljudevitovega upora. Če več, upam trditi, da bi lahko le uspešen upor preprečil razvoj v to smer in prinesel Karantancem svobodo. Danes seveda ne vemo, ali so bili karantanski voditelji tako dalekovidni, ali pa so se ravnali le po instinktu samohranitve. Važno je le to, da ugotovimo, da avtonomije niso izgubili zaradi upora, temveč zaradi ekspanzije in konsolidacije frankovske moči.

Bo še.

SILBERMANOVA KRITIKA JUGOSLAVIJE

Od našega dopisnika

V vplivni ameriški zunanjepolitični reviji FOREIGN AFFAIRS je v številki, ki je izšla sredi marca, bivši ameriški veleposlanik v Beogradu Laurence Silberman napisal dolg in oster članek o Jugoslaviji in njeni zunanji politiki. Silberman je veleposlanik, ki ga je lani Tito po imenu napadel (gl. "Zadeva Toth". KT jan.) in ki je proti koncu leta odstopil, ko je Carter zmagal na ameriških predsedniških volitvah.

V članku se pritožuje nad jugoslovansko neuvrščeno politiko, ki da je neuvrščena le po imenu, v resnici pa je protiameriška in protizapadna. Jugoslavija je nekajkrat pripomogla k strupenim protizapadnim resolucijam v Združenih narodih. Med boji v Angoli pred letom dni je dovolila prelete sovjetskih letal, ki so prevažala pomoč Netovi MPLA. Ko se je Silberman kot veleposlanik uradno pritožil, so mu v Beogradu odgovorili, da ne morejo razlikovati med sovjetskimi civilnimi in vojaškimi transportnimi letali. "Bog se jih usmili, če ne morejo," pripominja Silberman v članku.

Na redni tiskovni konferenci 15. marca v Washingtonu je predstavnik ameriškega zunanjega ministrstva Brown odgovoril na vprašanje o članku bivšega veleposlanika Silbermana in izjavil sledeče: "Politika naše administracije do Jugoslavije je jasna. Tako kot odnosi z drugimi državami, so naši odnosi z Jugoslavijo mešanica skupnih in nasprotnih interesov in vrednosti. ZDA se dejansko zavzemajo za nadaljevanje neodvisnosti, enotnosti in ozemeljske nedotakljivosti Jugoslavije. To je politika, ki so jo izvajale vse administracije od predsednika Harryja Trumana dalje, ne glede na to, kateri politični stranki so pripadale, in jo bo nadaljevala tudi sedanja administracija. Če bodo njena stališča različna od jugoslovanskih, ne bo omahovala in bo odločno zastopala ameriške interese, tako kot v odnosih s katerokoli drugo državo. Prizadevali si bomo, da bi čim bolj razširili področja skupnih interesov, še zlasti pa upamo, da se bo okrepilo sodelovanje z jugoslovansko vlado glede vprašanj kot so evropska konferenca o varnosti in sodelovanju, razorožitev in gospodarski problemi med Severom in Jugom, glede vseh vprašanj, o katerih Jugoslavija igra pomembno vlogo."

Na tiskovni konferenci v Beogradu 24. marca so predstavnika zveznega sekretariata za zunanje zadeve Mirka Kalezića vprašali, kaj lahko reče k tej izjavi. Odvrnil je: "Stvar preudarka State Departmenta je, da komentira stališča bivšega veleposlanika." O samem Silbermanovem članku je dejal: "Stališč bivšega veleposlanika sploh ne želim komentirati. Silberman je sedaj privatna osebnost, katere stališča so nam znana."

KLIC TRIGLAVA je že v tisku, ko je prišla vest iz Jugoslavije, da tam pripravljajo novo reorganizacijo državnega političnega vodstva. Čeprav bodo seveda dialektično obrazložili potrebo po takšni spremembi, je jasno, da so nazadnje spoznali, da državnega aparata v moderni dobi ne more kolektivno voditi množica 38 ali 24 ali pa samo 12 ljudi, v kateri glava toliko velja kot rep. Čeprav gre formalno le za reorganizacijo partijskega vodstva, je to dejansko reorganizacija državnega vodstva. Odločilen bo politburo sedmih članov s starimi partijci na čelu, dnevne posle pa bo vodil sekretariat.

JUGOSLAVIJA OB TITOV PETINOSEMDESETLETNICI

Bilo je razočaranje brati v THE WASHINGTON POST od 26. maja dolgo poročilo iz Beograda, ki je podcenjevalo resni položaj Jugoslavije v času, ko je njen predsednik Tito dosegel 85 let. Krilatice o Titu kot "enem izmed velikih osebnosti našega časa", ki je "priljubljen zaradi svoje toplote in človečnosti" ter o "socializmu svobodnega trga" v Jugoslaviji in o njeni "komunistični državi, ki uživa široko ljudsko oporo", ne služijo stvarni ocenitvi položaja.

Označevati uradno opevano "delavsko samoupravljanje" v Jugoslaviji kot "edinstveni družbeni poskus", se pravi spregledati ključno dejstvo, da je decembra 1971, komaj nekaj mesecev potem, ko je bila končno sprejeta decentralizacijska ustavna reforma, bilo ponovno vpovstavljeno centralistično odločanje iz partijskega poveljstva v Beogradu. Varljiv jugoslovanski sistem "delavskega in družbenega samoupravljanja" je podoben harmoniki. Leninistično prestrojena jugo-partija, ki obvladuje vse vzvode moči, lahko iztisne iz formalno razsrediščenega sistema toliko njegove dozdevne avtonomije, kolikor to hoče novo parijsko vodstvo okoli Tita. Od decembra 1971 so samoupravno harmoniko stisnili.

Podobno je glede dejanskih človeških pravic posameznih oseb. Poleg javno priznanih političnih jetnikov, nad petsto po številu, je jugoslovanski režim v preteklem letu dosegal trojno odliko: Obsodil je srbskega odvetnika in mu prepovedal sodno prakso zaradi njegovih poklicnih navedb pred sodiščem v obrambo njegovega klienta; obsodil je na dolge zaporne kazni slovenskega sodnika za navedbe, ki jih je pred leti zapisal v svoj skriti zasebni dnevnik, in slovenskega sodnika za misli, ki jih je izrazil v neobjavljenih rokopisih. Ob nedavnem obisku ameriškega podpredsednika Mondalea v Beogradu pa je Tito, vpriči gosta, izjavil: "/V razgovorih/ smo mi izrazili našo zaskrbljenost glede politične gonje v nekaterih deželah za demokracijo in človeške pravice... Smatram, da Jugoslaviji v tem oziru ni mogoče ničesar očitati". Pričakovana amnestija za vsaj najbolj očitne nenasilne jetnike prepričanja v jugoslovanskih ječah je tako bila zopet odložena v kljub bližajoči se mednarodni konferenci v Beogradu, ki naj bi ocenila potek izpolnjevanja helsinških sporazumov iz leta 1975.

Te politične bolezni so tudi prizadele gospodarski položaj dežele. Vkljub temu, da je skupna stopnja domače nezaposlenosti okoli dvajset odstotkov (če se upoštevajo tudi stotisoči, ki so na začasnem delu v zahodni Evropi), je storilnost dela v zadnjih dveh letih celo nazadovala, medtem ko je inflacija ži vljenjskih stroškov v prvih štirih mesecih tega leta dosegla že 15 odstotkov in s tem zopet postala vodilna v Evropi. Čeprav je 85 odstotkov obdelovalne zemlje v lasti družinskih kmetij, le-te še kar naprej gospodarsko zadržujejo iz političnih razlogov. Zunanja zadolženost Jugoslavije in njena gospodarska odvisnost od sosedov sta tolikšni, da Beograd ne

more vplivati niti na malo Avstrijo, da bi izpolnila vsaj minimalne pogodbene obveznosti do svoje slovenske narodne manjšine.

Če bi Tito zapustil svoj vodilni položaj, ne da bi prej korenito popravil sedanji položaj večnarodne dežele, bi se po-titovska Jugoslavija mogla znajti v nevarnosti, da zapade sovjetski nadvladi. Da bi Tito zapustil za seboj življenjsko usposobljeno zvezo republik Jugoslavije, bo moral hitro dati deželi vlado zvezne povezanosti, vključivši dobro znane vodilne ljudi v republikah, ki so bili odstranjeni po centralističnem puču od decembra 1971.

Ciril Žebot,
profesor gospodarske vede
Georgetown University.

Washington

(Gornji komentar je bil objavljen v dnevniku THE WASHINGTON POST dne 30. maja 1977.)

POZABLJENA ALI SAMO ODLOŽENA

AMNESTIJA ?

Že nekaj časa sem prihajajo glasovi iz domovine, da je Tito vetiral toliko pričakovano amnestijo političnih jetnikov. V nekem pogledu je to potrdil tudi M. Seeger, beograjski dopisnik ameriške INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE. Odpoved amnestije pripisuje nesoglasju v komunističnem vodstvu. Amnestiranih naj bi bilo okoli šeststo jetnikov, za katere so bili nekateri mnenja, da bi bilo politično zgrešeno izpustiti jih iz zaporov tako blizu beograjske konference, ker bi svet lahko sklepal, da je to posledica zapadnih zahtev po človeških pravicah v komunističnih državah. In ker so komunisti na splošno, jugoslovanski pa še posebej sila občutljivi za uklanjanje pritiskom, čeprav bi šlo celo samo za videz takega popuščanja, se je razprava v partijskem vodstvu končala tako, da je Tito predložil njeno odgoditev. In Titov predlog je običajno sprejet soglasno, dasi tega ne bi bilo moč reči za razpoloženje tekom razpravljanja.

K temu je treba tudi dodati, da so si jugoslovanski komunisti vrsto mesecev pred junijskim 'helsinškim' sestankom v Beogradu na mednarodnem polju krčevito prizadevali, da bi predvsem zapadne predstavnike prepričali, da bi bilo škodljivo načenjati vprašanje človeških pravic na konferenci, kot je to sprožil predsednik Carter. Sem sodi na primer Dolančev obisk laburistične stranke v Londonu, pa povabilo kanclerju Schmidtu v Beograd, torej dveh sila pomembnih faktorjev na konferenci, če prezremo ostale. Čeprav Mondaleov obisk ni bil namenjen izključno ali v prvi vrsti obdelavanju tega predkonferenčnega vprašanja, ga je Tito sprožil in mu bral levite. Enostavno nelogično bi bilo torej proglasiti politično amnestijo in hkrati zatrjevati svetu, da tega problema preganjanja človeških pravic v Jugoslaviji ni. Komunisti pač ne bi bili komunisti, če ne bi cele reči tako obrnili, kot je storil Bakarić, ko je branil odvzem potnega lista Djilasu: "Najbrž ga (to) varuje pred zaporom, saj ponavadi zunaj zagreši vrsto izpadov, ki po naši zakonodaji niso dovoljeni. V njegovem interesu je, da ne hodi ven." Ali z drugimi besedami, politični jetniki bi morali biti hvaležni jugoslovanskim varnostnim organom, da so jih zaprli, ker bi sicer bili v nevarnosti, da se jim lahko kaj neprijetnega zunaj zaporov zgodi... (ds)

VERA JE PRIVATNA ZADEVA, PRERAČUNANO PO TITOVCIH

Od domovinskega sodelavca

Jugoslavija ima od 2. aprila naprej novega veleposlanika v Vatikanu. Zdenko Svete je rodom iz Slavenskega Broda in je star 53 let. Od 1952 je v diplomatski službi, nazadnje kot veleposlanik v Maroku.

Ko je izročal poverilne listine papežu Pavlu, je v daljšem govoru hvalil dobre odnose med obema državama. "Jugoslavija gradi in prakticira zgodovinsko nov koncept družbeno gospodarskih in političnih odnosov v globoko demokratično in človečansko usmeritvijo", je nato nadaljeval. "Prepričani smo, da začrtujemo nove prostore človeške svobode v službi človečanskih ciljev družbenega razvoja. V okviru teh idej bi posebej rad podčrtal, kako v Jugoslaviji visoko cenimo spodbude vaše svetosti duhovnikom in vernikom, da bi tudi kot državljani naše socialistične samoupravne skupnosti prispevali k razvoju in napredku naše skupnosti." Potem je Svete pel hvalo politiki neuvrščenosti in končno omenil, da tako politiko odobrava tudi sveti sedež.

V podobnem duhu je tudi papež odgovoril na Svetetovo frazarstvo, ki seveda nima nobene realne zveze z razmerami v domovini. Papež Pavel je dejal:

"Kot središče katoliške Cerkve ima sveti sedež odgovornost za oznanjevanje večnega zveličanja. Toda prav zaradi tega - vi ste to prav poudarili - se zavzema za pravice oseb in ljudstev, da bi v svobodi vsi dosegli pravičnost in mir, v takšnih življenjskih pogojih, ki bodo omogočili človeški razvoj. To je poziv, ki je vsajen v človeško naravo, ki smo ga dolžni vsi skupaj uresničiti, čeprav v različnih gospodarskih in družbenih razmerah, saj pravi evangelij, da človek ne živi samo od kruha. Zategadelj z veliko pozornostjo in naklonjenostjo spremljamo napore katoličanov v Jugoslaviji. V notranji moči svoje vere in v določnih možnostih njenega izvrševanja tako osebno kakor v cerkveni skupnosti dobijo katoličani nov in še močnejši razlog, da polno sodelujejo pri družbenem in človečanskem napredku svoje domovine z vsemi tistimi, ki jim je pri srcu dobro človeške skupnosti, v katero jih je postavila božja Previdnost. V trenutku, ko sprejemate dolžnost, da pri nas zastopate svojo državo... smo srečni, da vam lahko izjavimo, kako sveti sedež s pozornostjo simpatijo spremlja napore Jugoslavije, da bi v mednarodnih odnosih prevladal duh dialoga in sodelovanje v službi miru..."

KAKO JE Z VERSKO PRAKSO DOMA

Celovška NAŠA LUČ je v majski številki objavila dvoje člankov o razmerah doma. Ker imamo tudi mi podobne informacije iz povsem različnih virov, ne gre dvomiti o točnosti poročil. Tako prvi poročevalec, ki ima zaradi svoje službe dobro zvezo z zdomci, piše, da se zadnje mesece v Jugoslaviji na debelo zaslišuje zdomce, ki pridejo na obisk. "Nekateri vedo celo povedati, da so bile ustanovljene doma posebne komisije špijonov in denunciantov samo za zdomce. Te poizvedujejo od lokalnih obveščevalcev, kdo je prišel domov na obisk. Takoj ga o-

bišejo ali povabijo na zaslišanje... in poročajo naprej." Sprašujejo jih predvsem o njihovem verskem življenju, če hodijo v tujini k maši, zlasti k slovenski maši, kdo mašuje, o čem pridiga, kakšne prireditve organizirajo duhovniki in kaj sploh počenjajo. Plašnim zasliševancem prepevoje nadaljnje udeleževanje verskih prireditev. Potem omenjeni članek svetuje uredništvu, naj sistematično zbira poročila o takih nedovoljenih posegih komunističnih oblasti v privatna področja vesti in prepričanja in jih v sintezi pošilja slovenskim škofom in Vatikanu, da bi intervenirali.

V drugem članku je razpravljano "kakšna je nemoč današnje slovenske Cerkve in kaj jo posebno teži".

Dasi zajema slovenska Cerkev več kot 80% Slovencev, ta nima dostopa do televizije, ki v ljudskem mišljenju daje nekemu ugled, važnost, neke vrste 'posvetitev'. To kar je v odprtih družbah samo po sebi umevno, Cerkev v domovini ni dovoljeno, češ da je vera zasebna zadeva.

Diskriminacija proti Cerkev se kaže v tem, da se 'edini znanstveni svetovni nazor' spravlja na Cerkev sicer v rokavicah, toda nič manj dosledno zato. Verne ljudi zaslišujejo, ti ne napredujejo v službi; režimski učitelji uživajo vso podporo vlade pri oznanjanju in vsiljevanju brezboštva. Cerkev je zabranjen dostop do dnevnega tiska, do radia, ne sme organizirati socialno pomoč, nima lastnih šol in apostolskih organizacij, je ovirana pri oznanjanju Kristusovega socialnega in družboslovnega nauka, ne more graditi cerkva itd. Mnogi verniki zaradi kruha in miru ne hodijo v cerkev, se cerkveno ne poroče, ne pošiljajo otrok k verouku, kjer je osip sila viden in na dolgo dobo najbolj škodljiv. Iz vsega tega in drugega sledi, da verna družba nima jasnih predstav, kakšen naj bo lik kristaja v slovenski družbi. Kristjani mučenci ali kristjani socialisti ali nekaj vmesnega?

In tako prihaja do nejasnosti glede ravnanja v konkretnih primerih, ko gre za dilemo med zahtevo vesti in zahtevo deklariranega brezbožnega sistema. Duhovniki morajo tako reševati svoje dileme in dileme drugih, a če ne vedo izhoda, vprašujejo navzgor, odkoder dobe megle ne odgovore. Potem obstaja tudi neenotnost v slovenski Cerkev, ki izvira iz za vojne časa. V različnih pokrajinah gledajo na revolucijo in njen družbeni sistem različno, kot so bile vojne prilike v raznih pokrajinah različne. Razlike te vrste niso samo v nižjih plasteh.

ŠKOF ROŽMAN SE VEDNO STRAŠI

V isti številki NL je zanimivo pismo C.R., ki je odgovoril mariborskemu pom. škofu Grmiču in begunjskemu primariju dr. Zalokarju, ki sta zahtevala, naj sedanje cerkveno vodstvo nekako obsodi ravnanje slov. Cerkve med vojno, sponirajoč, da je tedaj šlo za narodno osvoboditev in ne za komunistično revolucijo. "Kaj imenovana gospoda res ne veda, da je npr. takoj po vojni ljubljanski ordinariat na zahtevo ljubljanskega sodišča zbral ves olajševalni material (ki ga ni bilo malo) za proces proti škofu dr. Rožmanu, ga izročil sodišču, potem je pa material izginil bogve kam? Kaj gospoda res ne veda, da slovenski škofje danes doma ne smejo govoriti popolno resnico? Kaj imenovana gospoda res sponirata pri svojih sogovornikih iz vrst KP iskrene sobesednike in ne stoddotnih komunistov, katerih dogma je slej ko prej, da je vera za ljudi opij?" vprašuje avtor in se ne more načuditi, kako moreta biti dva izobražena človeka tako naivna. Potem prihaja na izvirno misel: "Po splošnem prepričanju ljudi je klerikalizem zloraba vere v politične namene... Ali velja to le za desne politične stranke ali tudi za leve? ... Ko bi neki slovenski kristjan danes doma napadal samo Cerkev, nedemokratski družbeni sistem pa bi pustil pri miru ali ga celo branil, kaj bi to ne bil klerikalizem?" zaključuje C.R., ki se je toliko razkril, da je mimogrede omenil, da predava na univerzi.

Potem, ko je rdeči režim uspel uničiti politično opozicijo, mu je preostal poslednji "nasprotnik" - vera, ki oblikuje posameznika. Zato boj proti njej, čeprav v rokavicah.

Pisma uredniku

POLITIKA KOROŠKIH SLOVENCEV

Uredniku Klica Triglava.

Zaskrbljen postajam zaradi razvoja na Koroškem. Ker se ni od Jugoslavije obljubljen (?) in gotovo pričakovana internacionalizacija koroškega vprašanja uresničila, je čutili, da bo slejkoprej utegnili priti med koroškimi Slovenci do potorične " ločitve duhov," kot so je bili deležni nekako na prelomu stoletja na Kranjskem:

Samo po sebi se vsiljuje konservativno mnenje, da se na Jugoslavijo koroški Slovenci ne smejo zanašati, da se ne smejo vezati s titovci in levičarji in da se morajo zanašati le na avstrijsko desničarsko stranko, torej na Volkspartei, ker da bodo samo s pomočjo ene od glavnih strank nekaj dosegli.

Proti temu bodo levičarji med koroškimi Slovenci rekli, da se je veliko bolje vezati na socialiste, torej SPÖ, ker so a) na vladi, b) v večini v koroški deželni vladi, c) so več storili za Slovence kot druge stranke (Sima ki je postavil nesrečne dvojezične napise, je bil socialistični deželni glavar; odnesel ga je val nemško-nacističnega ogorčenja), in d) imajo že itak nekaj slovenskih županov in občinskih odbornikov.

Po tej poti pridemo na ločitev duhov in lepega prepira na " svetovnonazorski" osnovi. Namesto za slovenske koristi, se bodo Korošci potegovali za interese te ali one avstrijske stranke in slovenstvo bo šlo prav verjetno hitro rakom žvižgat.

Seveda gornji argumenti niso nič novega, stokrat so bili že premleti in zaradi njih je tudi prišlo pred leti do spremembe v Narodnem svetu. Vprašanje je, ali se je položaj od tedaj kaj spremenil, da bi terjal nov premislek. Ali je osnovni razlog za slovensko enotnost na Koroškem odpadel ?

Osnovni razlog je pač ta, da imajo koroški Slovenci kot Slovenci svoje interese in da se morajo za te interese potegovati, ker jih bo sicer nekega dne konec. Naj bodo klerikalci ali socialisti, njihovi interesi kot interesi Slovencev so veliko bolj bistveni in usodni. Tudi stari Tischler, ko je bil še čisto pri sebi, je bil tega mnenja in nihče mu ni mogel očitati titofilstva. Rekel bi, da se ta osnovni razlog ni spremenil.

Seveda se pojavljajo pomisleki, da se zaradi tega ni treba popolnoma naslanjati na Jugoslavijo, da gre odvisnost od Jugoslavije predaleč in da zato Narodni svet leze v Zvezo slovenskih organizacij, kar bo pogubno. Toda to je le vprašanje mere in ne samega načela. Do gotove mere se manjšina pač mora naslanjati na matično deželo, pa čeprav je v nerodnem položaju, da režim v matični deželi ni demokratičen. Trditi, da so Korošci avstrijska manjšina in ne jugoslovanska, je igra z besedami. Glavna stvar je, kdo jih podpira in kdo jih skuša

potlačiti. Korošce morajo voditi lastni interesi, ne pa interesi Jugoslavije ali pa interesi avstrijskih strank (o interesih Avstrije je komaj mogoče govoriti, v njenem resničnem interesu bi bilo, da bi imela zadovoljno manjšino - tega interesa pa nobena avstrijska stranka ne za- stopa.)

Debata je torej mogoča o tem, do katere mere naj se Korošci naslanjajo in zanašajo na Jugoslavijo. Zveza slovenskih organizacij se bolj, Narodni svet koroških Slovencev se manj. Debata o tem je potrebna med samimi koroškimi Slovenci, sicer se bo brez nje Narodni svet na lepem znašel predaleč na levi.

O tej razpravi bi morali koroški Slovenci upoštevati, da jim ne kaže zanašati se preveč na Jugoslavijo, ker je tam režim pač tak, da se malo ozira na ljudsko razpoloženje in bo podpiral koroške Slovence samo toliko, kolikor se mu bo zdelo potrebno iz oportunističnih razlogov. Če bo spet potreboval več trgovine ali podobnega od Avstrije, pa bo spet pozabil na manjšino. Zakaj še jugoslovanski režim polnih dvajset let ni spomnil na državno pogodbo? Zakaj zdaj ne internacionalizira koroškega vprašanja? Zakaj ne uporabi svojih zvez in ugleda med neuvrščeni, da bi spravili zadevo pred Združene narode? Zakaj ne zahteva podporo za koroško manjšino kot protiuslugo za podporo Palestincem? Zakaj se bolj peha za Palestince kot za lastno manjšino?

In pomisleki glede samega osnovnega razloga za skupen nastop koroških Slovencev? Zanašanje na avstrijske stranke jih v 20 letih ni daleč pripeljalo. Edino gimnazijo so dobili. Dasi je to nekaj, niso dobili nič drugega. Obe veliki stranki imata glede manjšinskega vprašanja zelo slaba spričevala. Socialisti so vsaj malo poskusili, a ko so jih zaradi tistih tabel dobili po nosu, so se podelali v hlače. Kreisky je druga, slabša izdaja britanskega Wilsona. Politična vlačuga, brez načel. Politiziranje, izvijanje, taktiziranje, popuščanje pred pritiskom, pritisk na najšibkejšo, obljube, prazne marnje - glavno je le, da se ohranimo na oblasti. Zato tudi takšno popuščanje zaradi manjšinskega vprašanja. Za načela se Kreisky ne bo nikdar postavil. Če ljudstvo od- nosno kričeča drhal noče, pa ne. Zato je umaknil zakon o napisih, zato je odredil preštevanje, ki je bilo farsa. Manjšinska politika teče zdaj le v soglasju vseh strank. To se pravi, da vodijo najbolj zagrizeni, FPÖ, dočim se klerikalna ÖVP na vse pretege trudi, da bi z njimi tekmovala.

Računica teh strank je jasna. Gre za glasove na Koroškem. Tiste table z dvojezičnimi napisi so socialiste stale veliko glasov. Skoraj so izgubili večino v deželnem zboru, ÖVP si mane roke in se trudi, da glasovi drhali ne bi šli v FPÖ. Zato je tudi tako silno zagrizena na Koroškem. Koroški rep pa miga s strankinim vodstvom na Dunaju. Izjave, ki jih daje Mock, predstavnik ÖVP za manjšinska vprašanja, so ogabne. Ogabno smešne so izjave, ki jih daje zunanji minister Pahr, FPÖ pa je dosledna v svoji strupenosti.

Ali naj se koroški Slovenci naslanjajo na take stranke? Ali naj se zanašajo, da bodo kaj od njih dobili?

Eno pa je, na kar bi se koroški Slovenci lahko bolj

naslanjali. To je trezno javno mnenje v Avstriji, zunaj Koroške. Pameten Avstrijec kje na Dunaju, v Linzu ali Salzburgu smatra, da so nemški Korošci malo udarjeni. Neodvisni časopisi in tudi TV imajo neverjetno veliko pametnih, treznih in ugodnih prispevkov o Koroški. Na to struno bi bilo treba močno brenkati. Tu bi mogel direktno kritizirati Warascha, tajnika Narodnega sveta, ker ni hotel dati izjave dunajskemu KURIERJU, ko so ga izpustili iz zapora. To je zelo škodljiva neumnost. Škodljiva neumnost je tudi, da Narodni svet ni dal izjav, ko so Warascha zaprli. Pustili so, da se je oglasil Zwitter. Morda so bili tako presenečeni ali zmešani, toda to ni opravičilo. Zelo dobro bi bilo, če bi voditelji malo bolj mislili, kaj delajo ali kaj jim je storiti. Gotovo je, da se pod nemškim pritiskom in privlačnostjo matične države naslanjajo preveč na levo. Prav bi bilo, da bi tudi med seboj razčistili, zakaj Jugoslavija vprašanja ne internacionalizira. Odprto vprašanje glede tega Zwitteru, ki je kuhan in pečen v Ljubljani, ne bi škodilo. Naj se izjasni:

R. LIPOVEC

/Zgornje pismo smo prejeli neposredno pred izidom prejšnje številke KT. Pisec torej ni poznal naših komentarjev in verjetno tudi ne za dr. Inzkov članek, kar pa sicer ne spremeni argumenta./

PISMO IZ AVSTRALIJE

Pod naslovom "Položaj Cerkve v državi Sloveniji" je KT. v št. 430 priobčil zanimivo, zasebno mnenje nekega V. K. ter ob koncu povabil bralce, naj povedo svoje stališče do tega vprašanja, ki utegne postati v bodočnosti zelo važno.

V imenovanem članku se pisec dotika dveh, za nas Slovence važnih vprašanj po Titovem odhodu:

- 1.) Položaj Slovenije, - in
- 2.) Položaj Cerkve, zlasti katoliške.

Glede prvega vprašanja, sem odločnega mnenja, da Jugoslavije ne gre nasilno razbijati, da naj Slovenija ostane v mejah Jugoslavije. Smatram, da je le v mejah iste zagotovljen kruh Slovincem, pa naj bo kakor hoče, češ, da si na naš račun grade "južni bratje" hiše v oblake! Pokret "Samostojna Slovenija" je kakor "fata morgana", nekak uvoz iz Argentine, ali je tamošnje vodstvo, ki si lasti vodstvo slovenskega naroda, bilo izvoljeno na svobodnih volitvah? Smatram da obratno.

A če bi že prišlo do razpada in s tem do oklica samostojne Slovenije, vodilni slovenski krogi ne bi smeli izgubiti niti trenutka, da se vsaj sedanje ozemlje republike Slovenije mednarodno prizna in da se Slovenija kot suverena država sprejme v UNO. Kljub vsemu temu dvomim, ali bi nas lačni sosedje pustili pri miru, saj ležimo na tako važni prehodni točki, Slovenija ni Švica ali kakšen Monako. To se je pokazalo v nedavni preteklosti, hoteli so nas s silo iztrebiti, česar ne smemo pozabiti.

Glede drugega vprašanja, o položaju Cerkve, zlasti katoliške, se strinjam s piscem imenovanega članka. V predvojni Jugoslaviji, so bile Cerkev in njene ustanove državno priznane, kar sta obe strani izkoriščali v lastno škodo. Vsekakor bolje je v pomirjenje duhov bi bilo, če bi bila v morebitni bodoči Jugoslaviji Cerkev ločena od države; ne samo da je to moderno, nego bi

obe stranki pridobili na ugledu, naravno pod pogojem, da se ne bi vtikali v zadeve druge in pustile stvari v tozadevnem krogu. Sam sem katoličan, Slovenec, a tudi Jugoslovian, ter vztrajam pri gornjem mišljenju. Saj je predvojno stanje vsaki verski skupnosti v Jugoslaviji več škodovalo kot koristilo; Cerkev naj se ne vtika v državne zadeve, obratno tudi ne država, v kolikor se ne skrunijo temelji obeh! Pustiti pravico javnega izražanja v obliki obrambe in resnice v mejah zakona, to je najboljša jamstvo za mirno sodelovanje obeh strank! Predvojni klerikalizem, ki je toliko škodoval obema strankama, se ne sme več ponoviti; vsaka naj gleda svoje, pa bo mirna Bosna!

Primer solidnega sodelovanja med državo in Cerkvijo imamo ravno tu v Avstraliji, še vedno deželi "zlate svobode"! Cerkev ločena od države - na prvem mestu je anglikanska, takoj za njo katoliška, ter poleg teh še brez števila manjšinskih verskih ločin - toda vse to ne moti, da ne bi skupno sodelovali. Tako, imajo cerkvene oblasti lastne osnovne in visoke šole ter razne zavode, staršem je na izbiro, da-li pošiljajo otroke v državne ali cerkvene šole ali zavode. Ker prispevki staršev ne zadoščajo za vzdrževanje in plačevanje učiteljstva, državna in pokrajinska oblast priskočita na pomoč; isto je primer s cerkvenimi bolnicami in zavodi! Podobno je menda tudi v ZDA. Le v skupni strpnosti je zagotovljen obstoj obeh struj, ki morata po naravnem zakonu živeti druga ob drugi!

Morda se bo še kdo dotaknil tega za nas Slovence tako važnega političnega in cerkvenega vprašanja. Ali se bo končno "zbudil" Vatikan, ko sta se Jugoslavija in Italija pobotali in priznali medsebojni meji kot dokončni, da uredi škofijske meje, zlasti kopersko, z imenovanjem stalnega škofa in da ta pripade pod ljubljansko metropolitijo! Ako je še kaj pravice, mora biti ta in na naši slovenski strani!

"Resnicoljuben"

KRONIKA

V Celovcu so praznovali petinsedemletnico življenja DR. JOŠKA TISCHLERJA, prvega predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev in prvega ravnatelja slovenske gimnazije. Nobenega dvoma ni, da uživa slavjenec ne samo med koroškimi Slovenci ampak tudi med Slovenci širom sveta globoko spoštovanje in hvaležnost zaradi njegovega vztrajnega narodno-političnega in kulturnega dela, izvršenega sredi najtežjih prilik ob pogostem zapostavljanju in preganjanju ne samo nemških in ne samo svetnih oblasti. Čestitkam in najboljšim željam se pridružuje tudi naš list.

Na Koroškem so pokopali DR. VINKA ZWITTRA, nemajnega slovenskega narodnjaka, časnikarja in kulturnega delavca, ki je zadnja leta posvetil predvsem iskanju in gradnji duhovnega sožitja med Slovenci in Nemci. Bog naj mu bo dober plačnik za njegovo nesebično delo in zgled.

R. I. P. V Gorici so v maju v starosti 89 let pokopali MARKA KRANJCA, "poslednjega slovenskega duhovnika-politika, b. člana Narodnega odbora, v Londonu pa februarja ILIJA JUKIČA (76 let) b. pomočnika zunanega ministra jugoslovanskih vlad v Londonu in enega od neštevilnih zdomskih Hrvatov, ki so zastopali nujnost sporazuma in miru med Hrvati in Srbi zaradi demokratizacije Jugoslavije kot konfederativne skupnosti jugoslovanskih narodov.

dp

Pravice in predsedstvo

Predsedstvo SFRJ je 9. februarja razpravljalo o dveh vprašanjih, ki se tiče človeških pravic v Jugoslaviji; zahtevek ustavnemu sodišču, naj oceni ustavnost nekaterih določb zakona o potnih listih, in "aktivnosti, ki so bile sprožene preko mednarodne organizacije dela (ILO) za 'varstvo' pravic odstavljenih profesorjev filozofske fakultete v Beogradu." Z dobrim mesecem zamude je 14. marca predsednik zveznega sekretariata za zunanje zadeve Mirko Kazelič obvestil javnost o tej seji in dodal: "Ugotovljeno je, da so te aktivnosti sestavni del ideološko-politične kampanje določenih krogov zaradi pritiska na Jugoslavijo in zaradi njenega diskreditiranja kot gostiteljice konference o evropski varnosti in sodelovanju ter sestavni del širše medblokovske tekme v razdobju po Helsinkih."

Potni listi v Sloveniji

Očitek glede potnih listov je peklil oblasti po vsej državi. Na tiskovni konferenci 16. marca v Ljubljani je pomočnik republiškega sekretarja za notranje zadeve Janez Zemljarič omenil "akcijo, da bi spremenili sistem pri odvzemu potnih listin, ki je zanesljivo ena izmed psihološko propagandnih oblik boja tujih obveščevalnih služb." Povedal je, da so lani v Sloveniji izdali ali podaljšali 300,643 potnih listin. Vseh zavrnjenih prošenj, na prvi in drugi stopnji, je bilo 121; a 205 občanom so odvzeli potni list. "Med vzroki je bilo samo 14 takih, ki jih je narekovalo varstvo ustavne ureditve, vsi drugi pa so bili deportiranci; tisti, ki so blatili ugled Jugoslavije po svetu in so jih preganjale tuje policije; tihotapci, narkomani in občani, proti katerim teče preiskava. V to kategorijo sodijo tudi hujši prometni prekrški."

Zemljarič je tudi povedal, da je bilo lani v Sloveniji 87 "prekinitev dela", všteti primere, ko je šlo le za tri do štiri delavce. "Večjih prekinitev, s sto ali več delavci, ni bilo. Prav vse so bile mirne, brez najmanjše sovražnosti. V glavnem se je izkazalo, da je do njih prišlo zaradi kratenja samoupravnih pravic, nespoštovanja predpisov oziroma nazadostnega informiranja."

Varnost v Sloveniji

Na isti tiskovni konferenci je republiški sekretar za notranje zadeve Marjan Orožen povedal, da je bilo lanske leto v varnostnem pogledu "stabilno." "Tiste, ki delujejo proti političnemu sistemu, vedno bolj zanimajo podatki o splošnem vzdušju, pri širjenju njihove propagandne mreže pa uporabljajo najnovejše prijeme. Zlasti špekulirajo z mlado generacijo in ji skušajo prikazati ameriški sistem demokracije kot idealen. Vsega upoštevanja so vredni različni psihološki-propagandni pritiski pred beograjsko konferenco o evropski varnosti in sodelovanju. Podatki kažejo, da bo tega še več in v večjem številu oblik. Eden izmed primerov za to je brzkone

tudi zahteva po reviziji pogodbe o graditvi jedrske elektrarne v Krškem."

Vidič o pravicah

Dokaj trezno mnenje o človekovih pravicah je povedal član izvršnega komiteja ZKJ Dobrivoje Vidič 15. marca na sestanku aktiva beograjske občine Vračar. "Razprave o pravicah človeka in boji okoli tega so načeloma koristni, so neizogibni, so del družbenih bojev našega časa. Zato komunisti nimajo niti najmanjšega razloga, da bi pasivno stali ob strani, da bi se izmotavali ali umikali iz tega boja. Svoboda za delovne množice, svoboda človeške osebnosti nasploh in socialna pravičnost so gesla, ki jih imamo zapisana na naših zastavah," je dejal Vidič. "Toda ko se ti boji prenesejo na teren meddržavnih in zlasti medblokovskih odnosov, je treba dobro razmisliti. Pred očmi moramo imeti, da so prave rešitve samo v vsaki deželi posebej, v konstruktivnih pobudah za reševanje takih vprašanj, v tem, da ustvarjamo čim ugodnejše mednarodne pogoje za njihovo ureditev, ne pa v mednarodnih ideoloških vojnah, hladnih in vročih. Dejansko je na svetu te dni nastala neka vznemirjenost v tej zvezi zato, ker se je torišče boja začelo seliti z družbenega na mednarodni sektor. To pa je nevarno, kajti zaostrovanje mednarodnega položaja, pa naj bo izgovor tak ali tak, ne more služiti interesom svobode."

Vidič je tudi razpravljalo o "kvaliteti družbenih sistemov" in o "socializmu kot svetovnemu procesu." "Pri tem se neizogibno pletejo razprave in spori zastran tako imenovanih enostrankarskih in pluralističnih sistemov, zastran fenomena in veljave samoupravljanja kot nove družbene organizacije, ki se je razvila pri nas in ki dobiva določene mednarodne oblike. Kar se nas teče, smo zares že zdavnaj dali potrebne odgovore na ta vprašanja. Zlasti bi poudaril, da smo ostro nasprotovali tako imenovani pluralistični konceptiji in agitaciji, ki so jo nekateri pri nas izvajali v petdesetih letih. Prav tako smo v praksi zavrnili enostrankarski sistem, kakršnega prakticirajo v socialističnih dežalah vzhodne Evrope. Odločili smo se za socialistično samoupravljanje in za kompleksni mehanizem demokracije, ki se izraža v samem sklopu samoupravljanja (prek delavskih svetov, v delegatskem sistemu vse do vrha), za novo vlogo ZKJ, za SZDLJ kot fronto vseh organiziranih socialističnih sil in kot najširši politični temelj samoupravnega sistema itd."

Vidič najbrž uvidi, da so v vzhodnih socialističnih deželah preveč okosteneli, da bi bili dovzetni za spremembe. Zato se obrača na drugo stran; "Da ne bi bilo nesporazuma, poudarjam, da socialistično samoupravljanje ni nekaj, kar je v nasprotju s političnim pluralizmom. Poglejte stališče Mitterandovih socialistov glede samoupravljanja v Franciji." Zavzemajo se "za samoupravljanje kot vsebino demokracije, ki je sodobnejša od tiste, katero ponuja buržuazna demokracija." Po njegovem mnenju "samoupravljanje trka na vrata kot nujna potreba."

Dolanc o svoboščinah

Sekretar CK Zk Jugoslavije Stane Dolanc se je 24. marca pogovarjal s predstavniki kmetijskega kombinata Beograd in se je dotaknil tudi svoboščin, ki da jih delovnim

ljudem zagotavljajo ustava in zakoni: "Vsakdo mora govoriti, predlagati in kritizirati. Smo svobodna in močna družba in moramo vsakomur omogočiti, da pove vse, kar misli. Vendar to ne pomeni, da bomo dovoljevali sovražno delo. Prvi vzrok je ta, da bi sovražno delo podpiralo zelo malo ljudi, drugi pa, da bi takšni poskusi vedno doživeli poraz, saj velikanska večina naših ljudi ve, kakšni so pravi nameni teh ljudi." Dolanc se ni domislil, da bi iz teh dveh razlogov, če sta resnična, mirne duše lahko dovoljevali "sovražno delovanje" tiste miroljubne vrste, ki je svoje dni spravilo v zapor Milovana Djilasa, zdaj pa Mihajla Mihajlova in Franca Miklavčiča in še mnogo drugih.

Sodišče o potnih listih

"Kot se je zvedelo," je sporočil TANJUG 24. marca, "ustavno sodišče Jugoslavije ni sprejelo pobude za ugotavljanje ustavnosti odredb 43. člena zakona o potnih listih jugoslovanskih državljanov." S tem so uradno zavrnilo pritožbo, da je odvzemanje potnih listov ljudem kot so Djilas in odstavljeni profesorji beogradske filozofske fakultete v nasprotju z ustavo. Formalno se je pritožba nanašala na 43. člen zakona o potnih listih, ki oblastem dovoljujejo, da potnega lista ne izdajo ali da ga odvzamejo. Med 26. oktobrom lani in 22. februarjem letos so občani poslali ustavnemu sodišču 10 pripomb s 60 podpismi. Prosili so, naj sodišče presodi, ali 43. člen zakona nasprotuje ustavi. Na seji 16. marca je sodišče prošnjo zavrnilo. Kako zelo neodvisno je bilo pri odločanju, pokaže dejstvo, da je predsedstvo SFRJ obsodilo ppbudo že 9. februarja.

Šele 24. marca "se je zvedelo," da je bila pobuda zavrnjena. O sklepih sodišča bi pričakovali uradnega sporočila. Namesto tega je zagledalo dan poročilo s prismojenim uvodom "kot se je zvedelo." Na ta način so hoteli zmanjšati pomen neprijetne zadeve, o kateri se je precej pisalo v zahodnih časopisih. Po drugi strani sodišče ni bilo dolžno, da razlaga, zakaj ni sprejelo pobude, da razišče ustavnost tega zadevnega zakona. Toda sporočilo, o katerem "se je zvedelo," po paragrafih brani ustavnost tega zakona. Kljub bebasti pretvezi je sodišče ustavnost stvarno raziskalo in zakon branilo v daljšem sporočilu.

"Kot se je zvedelo," se je ustavno sodišče sklicevalo na ustavo, ki določa "temelje, meje in smernice za uresničevanje svoboščin, pravic in dolžnosti človeka ter občana." Te svoboščine in pravice je mogoče omejevati le, če "so bile izrabljene z namenom rušenja temeljev socialistične samoupravne demokratične ureditve, ogrožanja neodvisnosti države, kršitve svoboščin in pravic človeka in občana, ki jih zagotavlja ustava SFRJ, ogrožanja miru in enakopravnega mednarodnega sodelovanja, širjenja nacionalne, rasne in verske sovražnosti ali nestrpnosti ali z namenom spodbujanja kaznivim dejanjem." Ustava določa, da je omejitve mogoče predpisati le z zakonom.

Tak zakon je zakon o potnih listih, ki v 43. členu predvideva, da je mogoče odvzeti pravico do potnega lista in tako omejiti svobodo gibanja "v korist varnosti," kot predvideva ustava. SFRJ je glede tega "v celoti upo-

števala in spoštovala splošno veljavne norme mednarodnega prava," ki so navedene v listini OZN, v splošni deklaraciji o človekovih pravicah in v mednarodni pogodbi o državljskih in političnih pravicah. Po 29. členu splošne deklaracije o človekovih pravicah je mogoče svobodo gibanja z zakonom omejiti tudi za zaščito javne ureditve. Po 12. členu mednarodne pogodbe o državljskih in političnih pravicah je mogoče to svobodo z zakonom omejiti za zaščito državne varnosti in javnega reda. Take odredbe se ujemajo tudi z zaključnim dokumentom, podpisanim v Helsinkih.

Ustavno sodišče je ocenjevalo pritožbe, da pristojnemu upravnemu organu ni treba navajati razlogov za odvzem potnega lista. S tem se "baje zastavlja vprašanje uveljavljanja pravice občanov do pritožbe." Sodišče je "izhajalo iz dejstva, da ustava SFRJ zagotavlja pravico do pritožbe ter sodne zaščite svobode in pravic ter da morajo vsi organi in organizacije, ki so pooblaščen pri reševanju vprašanj o pravicah in dolžnostih občanov svoje sklepe prilagajati ustavnim določilom in zakonu. Njihovo delo je javno in pod družbenim nadzorom. Vendar načelo javnosti ne sme biti v nasprotju z interesi varnosti in drugimi družbenimi interesi, ki jih določa zakon.

"Ustavno sodišče navaja tudi splošno veljavno pravilo upravnega in sodnega postopka, da posamezni akti, s katerimi se rešujejo vprašanja o pravicah in dolžnostih občanov, vsebujejo razloge in da je izjeme, ki odstopajo od tega pravila, mogoče predvideti le z zakonom. Tako je na podlagi zakona o potnih listih jugoslovanskih državljanov pristojnemu upravnemu organu dovoljeno, da v rešitvi ne navede razlogov. V 97. členu ustave SFRJ je namreč zapisano, da je mogoče z zakonom določiti podatke, ki so tajnost in jih ni treba objavljati. Pristojni upravni organ po zakonu ne sme izdati potnega lista, če obstajajo razlogi, ki ogrožajo varnost. S tem je zavarovan interes varnosti države, vendar se morajo upravni organi držati norm upravnega postopka ter pravilno in v celoti ugotoviti dejanski položaj. Šele na podlagi ugotovljenega položaja je mogoče sprejeti rešitev v skladu s ciljem zakona. Ta obveznost velja tudi za sodišča, kadar obravnavajo zakonitost posameznih aktov upravnih organov v upravnem sporu. S tem so občani zavarovani pred samovoljo," je menilo sodišče, kor se je zvedelo. Po nepotrebnem je dodalo, da nikomur od podpisnikov pobude niso odvzeli potnega lista. Je morda hotelo opomniti pristojne upravne organe, naj popravijo zamujeno?

Bakarićeva beseda

Zadnjo besedo je imel dr. Vladimir Bakarić, član predsedstva SFRJ in predsedstva Ck ZKJ na veliki tiskovni konferenci 16. aprila v Zagrebu. Na vprašanje muenchenskega novinarja, zakaj policija ne da potnega lista Milovanu Djilasu, je Bakarić odgovoril dobesedno takole; "Ne vem, zakaj. Najbrž ga varuje pred zaporom, saj ponavadi zunaj zagreši vrsto izpadov, ki po naši zakonodaji niso dovoljeni. V njegovem interesu je, da ne hodi ven."

Toplo priporočamo: LX - MEMOIRS OF A YUGOSLAV, by Vane Ivanović; Weidenfeld + Nicolson, London. 464 strani, £10.

Velika tiskovna konferenca

Na tiskovni konferenci, ki so jo priredili 16. aprila v Zagrebu, so na vprašanja okrog 100 novinarjev iz vsega sveta odgovarjali dr. Bakarić, podpredsednik zveznega izvršnega sveta dr. Berislav Šefer, član izvršnega komiteja predsedstva CK ZKJ Dobrovoje Vidić, pomočnik zveznega sekretarja za zunanje zadeve Miljan Komatina in štirje drugi. Trajala je več kot tri ure. V polurnem uvodnem govoru je Bakarić govoril o pripravah na 11. kongres ZKJ "in njegovem pomenu v kontinuiteti jugoslovanske revolucije." Opozoril je na pomembnost ustave in zakona o združenem delu. Povedal je, da razvijanje in uspešno delovanje delegatskega sistema po novi ustavi izključuje tako večpartijski kot tudi "klasični enopartijski" sistem. Kot je Bakarić dejal, želijo doseči "usposabljanje in organiziranje širokih ljudskih množic, da v interesu kar najširše skupnosti odločajo o vseh bistvenih vprašanjih in upravljajo družbo."

Vprašanja, ki so jih postavljali tuji novinarji, so se tikala najrazličnejših zadev. Bakarić in drugi za mizo niso skoparili z odgovori. Med drugim je prišlo na dan tole:

O amnestiji: Bakarić je dejal, da je politični položaj v državi mnogo stabilnejši, kot je bil leta 1971. "Tudi takrat stanje ni bilo kritično, marveč so se vzemirili duhovi, ki kroje javno mnenje. V novih, precej bolj stabilnih razmerah, razmišljamo o amnestiji. Prav zdaj pripravljamo analizo o možnih aspektih takega odloka. Smo torej za to, vendar vprašanje amnestije pojmuje kot naše notranje vprašanje, ne pa kot del kampanje, v kateri je čutiti določene pritiske, tudi na nas.

O svobodoščinah: "Vprašanje disidentov," je rekel Bakarić, "tako, kot danes o njem razpravljajo, ne vodi k popuščanju napetosti in ni koristno. Jugoslavija ne bo podprla kampanje okoli disidentov v taki obliki, kot poteka zdaj." Na vprašanje, če so Carterjeve izjave o človekovih pravicah poslabšale odnose med Jugoslavijo in ZDA, je Bakarić odgovoril: "Ne, niso." Povedal je, da sta v Jugoslaviji v zaporu 202 politična zapornika.

O odnosih z ZSSR: "Ti odnosi se ugodno razvijajo," je rekel Bakarić. Tito in Brežnjev "sta se odkrito pogovarjala o tistem, o čemer se državi strinjata, in o onem, kjer mnenja niso povsem identična. Sovjetska vlada se je znebila nekaterih bremen preteklosti, kot na primer izjavo o kominformovcih v Jugoslaviji, kar tudi sicer ni pomembno, saj kominformovci v naši državi niso deležni velike podpore, vse drugo pa je v največjem redu."

O Bolgariji: Vidić je povedal, da so septembra "temeljito izmenjali mnenja," toda, "do sporazuma ni prišlo, ker Bolgarija še vedno zagovarja negativno mnenje o glavni sporni temi," to se pravi, o obstoju makedonske narodne manjšine v Bolgariji in o makedonskem narodu sploh. "Dogovorjeno je bilo, da se bo izmenjava mnej nadaljevala letos v Jugoslaviji. Zastavlja pa se vprašanje: o čem naj bi se pogovarjali, če se bomo spet sestali. Pričakujemo od Bolgarije, da bo prišlo do evolucije pri glavni sporni temi, saj na drugih področjih ni sporov... Pričakujemo jasno in načelno Bolgarsko stališče, ki bi priznalo makedonski narod. Bolgarija bi se morala v tem

pogledu ustrezno potruditi."

O Avstriji: Na vprašanje, kakšen je položaj slovenske in hrvaške narodnostne manjšine v Avstriji, je Vidić odgovoril na kratko: "V Avstriji ni prišlo do evolucije, s kakršno bi bili lahko zadovoljni. Pričakujemo pozitiven razvoj, da bi zares začeli izpolnjevati vse obveznosti iz državne pogodbe, ki jih ima Avstrija do Slovencev in Hrvatov v tej državi."

Jedrski jeza

Zvezni svet za mednarodne odnose se je 22. februarja na seji v Beogradu obregnil ob jedrsko politiko velikih sil z nepričakovanega kota. Predsedoval je Edward Kardelj in proučili so mednarodne probleme v zvezi z izkoriščanjem jedrske energije v miroljubne namene. Ugotovili so, da se je na svetu, močno povečalo zanimanje za porabo jedrske energije. Tudi Jugoslavija načrtuje, da bo precejšen del svojih potreb po energiji krla iz jedrskih elektrarn. Toda prenos jedrske tehnike in tehnologije v dežele v razvoju postaja v zadnjem času počasnejši. "Vodilne jedrske sile, organizirane v tako imenovanem 'londonskem nuklearnem klubu,' ki hočejo obdržati svoj monopol, otežujejo in celo preprečujejo, da bi pridobitve tega znanstvenega dosežka izkoristili za razvoj, z motivacijo, do je treba preprečiti širjenje jedrskega orožja. Države iz tega kluba ne izpolnjujejo svojih obveznosti iz pogodbe o neširjenju jedrskega orožja glede jedrskega oboroževanja, s svojimi internimi sklepi pa vsiljujejo drugim deželam dodatne omejitve oziroma jemljejo veljavo tistim mednarodnim pogodbam, ki predvidevajo pospešen prenos jedrske tehnike in tehnologije v miroljubne namene."

V sporočilu s seje niso povedali, kam pes tace moli. Londonski klub vključuje ZSSR, ne pa Kitajske in Indije. Zvezni svet je na seji omenjal sklepe iz Colomba o sodelovanju med neuvrščenimi pri razvoju jedrske energije. Proučil je "probleme, ki se neposredno tičejo razvoja jedrske energije. Proučil je "probleme, ki se neposredno tičejo razvoja jedrske energije v naši državi, sodelovanja med neuvrščenimi državami in državami v razvoju, kakor tudi odnose na tem področju med razvitimi državami -proizvajalkami jedrske energije in nejedrskimi državami (neuvrščenimi in deželami v razvoju)." Predložil bo predsedstvu SFRJ sklepe "v prid enotni akciji Jugoslavije na mednarodnem področju."

Zastoj v Krškem

Uradna jeza je veljala strožji ameriški politiki glede jedrskih elektrarn. Slovenija in Hrvaška gradita v Krškem ob Savi jedrsko elektrarno po pogodbi z ameriškim podjetjem Westinghouse. Gradnja dobro napreduje, a zdaj se je začelo zapletati. Američani so zahtevali dodatno kontrolo nad jedrskim gorivom v elektrarni. Gnal jo bo oplemeniten uran, ki ga je po uporabi treba predelati; iz tega dobiš plutonij, iz katerega se delajo atomske bombe.

Namestnik državnega sekretarja ZDA George West je februarja med obiskom v Jugoslaviji zahteval nova jamstva od Jugoslavije za dograditev jedrske centrale v Krškem. Predstavniki zveznega sekretariata za zunanje

zadeve Mirko Kalezić je na tiskovni konferenci 14. marca o tej zadevi izjavil, da je v razgovoru z Westom o pošiljkah za jedrsko centralo Krško "jugoslovanska stran izhajala iz znanih načelnih stališč o sodelovanju na tem področju. Štejemo za globoko škodljivo in nevzdržno tako politiko monopola - pa naj pride s katerikoli strani pri razpolaganju z jedrsko tehnologijo in pri prenašanju te tehnologije za cilje gospodarskega razvoja drugih držav. Taka politika monopola je prišla do izraza, kot je znano, z ustanovitvijo tako imenovanega 'londonskega kluba'. Jugoslovanska stran prav tako meni, da je razpolaganje s to tehnologijo v miroljubne namene in razpolaganje z njenim razvojem zadeva Jugoslavije in njene suverene pravice do neodvisne politike lastnega gospodarskega razvoja. V okviru takih načelnih političnih stališč je jugoslovanska stran navedla ekonomske, politične in pravne aspekte prej doseženega sporazuma, katerega uporabe nima za vprašljivo niti je želi imeti za vprašljivo s katerikoli strani."

Medtem so ZDA zadržale izvoz opreme, ki je bila dogovorjena za elektrarno. Westinghouse ima opremo že pripravljeno v pristanišču, a oblasti ne izdajo izvoznega dovoljenja. Gradnja v Krškem je zaradi tega zastala.

Na veliki tiskovni konferenci v Zagrebu 16. aprila je dr. Berislav Šefer povedal, da so ZDA zahtevale, "da bi dobavitelju dovolili popolno nadzorstvo nad miroljubnim izkoriščanjem jedrske energije." Bakarić je izjavil, da se ne ukvarjajo z jedrskim oboroževanjem. "Razmišljamo o možnostih, da bi bolj svobodno uporabljali jedrsko energijo v miroljubne namene, toda naša industrija sploh ne bi zmogla izdelati atomske bombe. Industrijo bi želeli usposobiti, da bi proizvajala v miroljub-

ne namene, kolikor pa vem, ni bilo nikjer napovedano, da bi sporazum" o prepovedi širjenja jedrskega orožja "u-tegnili prekiniti."

19. aprila se je vrnila iz Amerike delegacija hrvaškega izvršnega sveta, ki je med drugim razpravljala z Amerikanci tudi o ustavitvi dobav za jedrsko elektrarno v Krškem. Temu je 21. maja sledil obisk podpredsednika ZDA Walterja Mondalea v Beogradu. Po pogovoru s Titom je izjavil, da je sporno vprašanje rešeno in da bo zapora dobav dvignjena. Da bo koza cela in volk sit je Mondale pristal, naj namesto Amerike kontrolira uporabo radioaktivnega materiala Mednarodna atomska komisija na Dunaju.

Tito je v rodnem kraju Kumrovcu 25/26. marca imel tri predavanja v politični šoli ZKJ. Pogreval je spomine na davne in slavne dni, imela so več vrednosti za geriatrijsko psihologijo kot za zgodovino, a prisostvovali so jim vsi voditelji od podpredsednika predsedstva SFRJ Vidvoja Žarkovića in sekretarja IK Predsedstva CK ZKJ Staneta Dolanca navzdol. Iz Kumrovca se je Tito 28. marca pripeljal v Bugojno, da bi dokazal svojo moškost z uplenitvijo medveda. Ostal je do 7. aprila, toda medvedi so se ga izogibali. Ljudje se ga niso. Pred odhodom v Beograd je prejel zlati plaketi mest Sarajeva in Drvarja. Iz Beograda je šel 16. aprila v Novi Sad gledat predstavo Marinkovićevega "Kiklopa", igre o zadnjih predvojnih letih v Zagrebu. Predstava hrvaškega narodnega gledališča je bila prirejena v sklopu "Sterijinega pozorja", jugosl. gledaliških iger, ki jim predseduje Vidmar. Ta je za Tita priredil sprejem, na katerem mu je v zdravici pel osladno slavo. Tito je v odgovoru omenil, da mu je bilo v Bugojnu posebno všeč, da so otroci ob 11h zvečer stali v špalirju ob cesti in ga gologlavo čakali v dežju in snegu, da bi ga pozdravili. To se mu je zdelo izraz vdanosti in zaupanja. - 25. aprila se je Tito v Ljubljani udeležil velikega slavlja ob štiridesetletnici ustanovnega kongresa Kom. partije Slovenije.

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo in uprava: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel. 01-363 5097

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga SLOVENSKA PRAVDA, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Avstralija	5.00 (8.00)	Kanada	6.00 (9.50)
Avstrija	80.—	Nemčija	16.—
Francija	25.—	U. S. A.	6.00 (9.50)
Italija	3000.—	Velika Britanija	2.20

Ostale evropske države: 2 funta (sterling) v odgovarajoči valuti

Južna Amerika: 2 funta (sterling) - letalsko: 3 funti - odn. temu odgovarajoča valuta

Naročnino v Severni Ameriki je treba poslati na naslov:

Mr Tine Kremžar, 11047 - 110 St. Edmonton, Alta., Canada

Naročnina v evropskih državah je plačljiva z mednarodno poštno nakaznico po navodilu uprave, v ostalih državah po navodilu uprave.

KLIC TRIGLAVA PRODAJAJO

v Trstu: Chiosco Tranvie Opicina na Trgu Oberdan
v Gorici: Katoliška knjigarna, Piazza Vittoria 20.